



—
Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики
Великої Палати
Верховного Суду

Рішення, внесені до ЄДРСР
за період з 01.06.2020 по 30.06.2020

Зміст

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми	4
1.1. Адміністративна юрисдикція	4
2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновків Верховного Суду України	7
2.1. Адміністративна юрисдикція	7
2.2. Цивільна юрисдикція	16
3. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висловленої раніше позиції Верховного Суду	19
3.1. Адміністративна юрисдикція	19
3.2. Господарська юрисдикція	21
3.3. Кримінальна юрисдикція	27
3.4. Цивільна юрисдикція	30
4. Окремі правові позиції Великої Палати Верховного Суду	33
5. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду	50
6. Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів	55

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВСУ	– Верховний Суд України
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	– Земельний кодекс України
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КЗпП України	– Кодекс законів про працю України
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми

1.1. Адміністративна юрисдикція

Повноваження Голови ДСА врегульовувати питання встановлення стимулюючих виплат, преміювання та надання матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань начальникам територіальних управлінь ДСА на законодавчому рівні не врегульовані.

Порядок встановлення стимулюючих виплат, преміювання та надання матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань керівникам апаратів Верховного Суду, вищих спеціалізованих, апеляційних і місцевих судів та їх заступникам, начальникам територіальних управлінь ДСА, їх заступникам, затверджений наказом ДСА № 790, не змінював порядок нарахування премій, а лише здійснив зовнішнє врегулювання та недопущення конфлікту інтересів при нарахуванні премії, у тому числі начальнику територіального управління, собі особисто.

Навіть за відсутності законодавчо встановленого обов'язку щодо необхідності погодження розміру своєї премії з Головою ДСА начальник територіального управління ДСА, визначаючи розмір такої премії, не може діяти з повною свободою розсуду, не вдаючись до зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів

13 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за адміністративним позовом ОСОБА_1 до Державної судової адміністрації України про визнання протиправним та скасування наказу від 29 січня 2019 року № 33/к, поновлення на посаді за касаційною скаргою ОСОБА_1 на постанову Першого апеляційного адміністративного суду від 07 серпня 2019 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 з 22 вересня 2014 року перебував на посаді начальника ТУ ДСА в Київській області (наказ Голови ДСА від 22 вересня 2014 року № 566/к).

09 листопада 2017 року до ДСА України надійшло звернення громадянина ОСОБА_2 щодо неправомірного, на думку автора звернення, нарахування премій начальнику ТУ ДСА в Київській області ОСОБА_1 та працівникам зазначеного територіального управління.

Наказом ДСА від 16 листопада 2017 року № 1042 призначено перевірку вказаних фактів. У результаті проведення позапланового аудиту відповідності та фінансового аудиту окремих питань ТУ ДСА України в Київській області встановлено, що системне невиконання своїх посадових обов'язків начальником ТУ ДСА в Київській області ОСОБА_1, а також невиконання та ігнорування ним вимог наказів ДСА, призвело до ряду грубих порушень, зокрема: <...> у порушення вимог абзацу третього пункту 4 Порядку № 790, у липні-жовтні 2017 року позивачем видано накази про преміювання себе, як начальника ТУ ДСА в Київській області та заступника ТУ ДСА в Київській області без письмового

погодження з Головою ДСА та без подання територіального управління із зазначенням розміру преміювання та розрахунку економії фонду оплати праці.

Окрім того, у подальшому на виконання наказу ДСА від 23 жовтня 2018 року № 510 аудиторською групою в ТУ ДСА в Київській області проведено позаплановий аудит, в результаті якого встановлено, що ОСОБА_1 не були усунені недоліки в роботі відповідно до вимог пункту 19 розділу VIII Порядку планування та проведення внутрішніх аудитів відділом аудиту ДСА України, пункту 2 рекомендацій до переліку заходів щодо усунення виявлених недоліків. Крім того, не визначено порядок преміювання начальника ТУ ДСА в Київській області та його заступника.

Як наслідок прийнято накази про преміювання самого себе: від 27 листопада 2017 року № 138 про преміювання керівника управління за результатами роботи у листопаді 2017 року у розмірі 650% із урахуванням посадового окладу; від 20 грудня 2017 року № 151 про преміювання керівника управління за результатами роботи у грудні 2017 року у розмірі 1100% із урахуванням посадового окладу; від 23 лютого 2018 року № 20 про преміювання керівника управління за результатами роботи у лютому 2018 року у розмірі 300% із урахуванням посадового окладу; від 28 березня 2018 року № 34 про преміювання керівника управління за результатами роботи у березні 2018 року у розмірі 315% із урахуванням посадового окладу <...>.

Наказом ДСА від 29 січня 2019 року № 33/к на підставі пункту 4 частин першої та п'ятої статті 66 Закону № 889-VIII за вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 9 частини другої статті 65 зазначеного Закону, ОСОБА_1 звільнено з посади начальника ТУ ДСА в Київській області 29 січня 2019 року. У цьому Наказі зазначено, що у разі відсутності ОСОБА_1 на службі 29 січня 2019 року застосувати до нього дисциплінарне стягнення в перший робочий день його повернення до виконання службових обов'язків.

ОЦІНКА СУДУ

У цій справі оцінці підлягає правомірність наказу ДСА від 29 січня 2019 року № 33/к, яким на позивача накладено дисциплінарне стягнення у виді звільнення.

Фактичною підставою для прийняття спірного наказу стало те, що позивачем видано накази про преміювання самого себе: від 23 лютого 2018 року № 20 про преміювання керівника управління за результатами роботи у лютому 2018 року у розмірі 300% із урахуванням посадового окладу; від 28 березня 2018 року № 34 про преміювання керівника управління за результатами роботи у березні 2018 року у розмірі 315% із урахуванням посадового окладу.

Зазначені накази було видано позивачем без їх погодження з керівництвом. Тобто, позивач, як керівник ТУ ДСА в Київській області, при виданні наказів про преміювання самого себе фактично надав сам оцінку свого особистого внеску в загальний результат роботи державного органу, яка вплинула на розмір встановленої премії та заробітної плати в цілому.

Порядок преміювання керівників державної служби категорії «Б» (до якої віднесено посади начальників та заступників ТУ ДСА, керівників апаратів

апеляційних та місцевих судів) нормами законодавства, чинного на час виникнення спірних правовідносин, врегульований не був.

У зв'язку з зазначеним та з метою дотримання єдиного підходу до погодження надання матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань, встановлення стимулюючих виплат і преміювання начальників ТУ ДСА, їх заступників, встановлення стимулюючих виплат і преміювання керівників апаратів Верховного Суду, вищих спеціалізованих, апеляційних і місцевих судів та їх заступників, Головою ДСА видано наказ від 06 липня 2017 року, яким затверджено Порядок № 790.

Згідно з положеннями цього Порядку позивач, як керівник ТУ ДСА в Київській області, при виданні наказів про преміювання самого себе повинен був погодити встановлений собі розмір премії із суб'єктом призначення – Головою ДСА.

Водночас застосовані у цій справі правові норми свідчать про те, що повноваження Голови ДСА врегульовувати питання встановлення стимулюючих виплат, преміювання та надання матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань начальникам ТУ ДСА на законодавчому рівні не врегульовані.

Так само відсутні й правові норми, які б зобов'язували керівників державних органів, посади яких належать до категорії «Б» посад державної служби, погоджувати із суб'єктом призначення розмір встановленої собі премії.

У такому випадку, на думку Великої Палати Верховного Суду, слід звернутись до визначення понять «приватного інтересу» та «реального конфлікту інтересів». З аналізу норм антикорупційного законодавства України можна зробити висновок, що встановлення керівником державного органу самостійно собі самому премії без зовнішнього контролю за доцільністю преміювання та обґрунтованістю розміру премії свідчить про те, що такі дії вчиняються в умовах реального конфлікту інтересів.

Наведене також підтверджується листом Національного агентства з питань запобігання корупції від 17 серпня 2017 року № 41-10/29181/17, згідно з яким надання премії, у тому числі начальнику територіального управління, самостійно собі містить ознаки конфлікту інтересів, а погодження премій суб'єктом призначення має ознаки зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів.

Отже, за вказаного правового регулювання, навіть за відсутності законодавчо встановленого обов'язку щодо необхідності погодження розміру своєї премії з керівником вищого рівня, позивач не міг діяти з повною свободою розсуду, не вдаючись до зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів.

Надаючи оцінку наказу Голови ДСА від 06 липня 2017 року, яким затверджено Порядок № 790, Велика Палата Верховного Суду погоджується із висновками апеляційного суду у справі, що розглядається, що Головою ДСА при прийнятті цього наказу не було порушено норми законодавства про державну службу, оскільки останній не встановлює премію начальнику територіального управління, а тільки здійснює її погодження. Порядок № 790 не змінював порядок нарахування премій, а лише здійснив зовнішнє врегулювання та недопущення конфлікту

інтересів при нарахуванні премії, у тому числі начальника територіального управління, собі особисто.

Зважаючи на поведінку ОСОБА_1, встановлення ним самим собі премії без погодження з Головою ДСА, а також те, що розмір таких премій значно (у рази) перевищував середній розмір премій, які виплачувалися керівникам інших державних органів у системі правосуддя, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що позивач при вчиненні таких дій мав приватний інтерес, що полягав в отриманні грошових коштів. У результаті вчинення таких дій відбулося нарахування грошових коштів у розмірі, який він визначав на власний розсуд без жодного стороннього контролю за процесом прийняття таких рішень. Наведене доводить, що позивач, видаючи накази про преміювання самого себе: від 23 лютого 2018 року № 20 та від 28 березня 2018 року № 34, з огляду на спосіб їх прийняття, а також розмір премій встановлених цими наказами, використав власні повноваження в особистих цілях.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що зазначені дії позивача обґрунтовано було кваліфіковано відповідачем за пунктом 9 частини другої статті 65 Закону № 889-VIII.

Наведене свідчить, що оскаржуваний наказ ДСА від 29 січня 2019 року № 33/к прийнято відповідачем на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, та з урахуванням усіх обставин, що мали значення для його прийняття.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 травня 2020 року у справі № 200/2218/19-а можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89819796>.

2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновків Верховного Суду України

2.1. Адміністративна юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Верховного Суду України щодо відповідальності суб'єктів господарювання за неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне оприбуткування) у касах готівки, визначивши, що положення Указу Президента України № 436/95 «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки», яке передбачає відповідальність за неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне оприбуткування) у касах готівки, не підлягає застосуванню у правовідносинах, що виникли після набрання чинності Законом України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (11 липня 1995 року)

20 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Державної фіскальної служби

у Львівській області про скасування податкових повідомлень-рішень за касаційною скаргою ОСОБА_1 на рішення Львівського окружного адміністративного суду від 11 лютого 2019 року та постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 04 червня 2019 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ГУ ДФС у Львівській області було проведено документальну планову виїзну перевірку фізичної особи-підприємця ОСОБА_1 щодо своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати податків і зборів за період з 01 січня 2015 року по 31 грудня 2017 року, <...>, виконання вимог валютного та іншого законодавства за цей же період, за результатами якої складено акт від 12 квітня 2018 року № 916/13-07/3066504577.

Відповідно до податкового повідомлення-рішення від 07 травня 2018 року № 0179981407 позивача на підставі акта перевірки від 12 квітня 2018 року № 916/13-07/3066504577 притягнуто до відповідальності за порушення пункту 2.6 Положення № 637 та застосовано фінансову санкцію – штраф на підставі частини другої статті 1 та абзацу третього статті 1 Указу № 436/95.

Також відповідно до податкового повідомлення-рішення від 07 травня 2018 року № 0180001407 позивача на підставі того ж акта перевірки було притягнуто до відповідальності за порушення пункту 1 статті 3 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та застосовано фінансову санкцію, передбачену пунктом 1 статті 17 цього закону.

Вважаючи ці повідомлення-рішення протиправними, позивач оскаржив їх до суду.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог у частині скасування податкового повідомлення-рішення № 0179981407, яким до позивача застосовано суму штрафних (фінансових) санкцій за порушення пункту 2.6 Положення, суди попередніх інстанцій виходили з того, що із прийняттям Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» Указ № 436/95 продовжував застосовуватись, оскільки цим законом, так само як і положеннями інших законів України, не визначено серед правопорушень неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне оприбуткування) готівки в касах та не встановлена відповідальність за таке правопорушення.

ОЦІНКА СУДУ

У постанові Верховного Суду України від 02 квітня 2013 року № 21-77а13 колегія суддів дійшла висновку, що відносини стосовно відповідальності суб'єктів господарювання за неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне оприбуткування) у касах готівки не врегульовані Законом України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», прийнятим у часі пізніше, ніж видано Указ № 436/95. Окрім цього, на час виникнення спірних відносин не було прийнято й будь-яких

інших законів, сфера дії яких би охоплювала такі відносини, тому застосування штрафних (фінансових) санкцій на підставі абзацу третього статті 1 Указу № 436/95 є обґрунтованим.

Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від цього правового висновку, викладеного у постанові Верховного Суду України, з огляду на таке.

Статтею 1 Указу № 436/95 визначена відповідальність за неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне) оприбуткування у касах готівки у вигляді фінансової санкції (штрафу).

Пунктом 1 частини першої статті 17 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» передбачено фінансові санкції за порушення вимог цього закону, а саме: за встановлення протягом календарного року в ході перевірки факту проведення розрахункових операцій з використанням РРО або розрахункових книжок на неповну суму вартості проданих товарів (наданих послуг); непроведення розрахункових операцій через РРО з фіскальним режимом роботи; <...>.

Аналіз зазначених положень свідчить про те, що об'єктивна сторона обох порушень, як того, що визначено абзацом третім статті 1 Указу № 436/95, так і того, що визначене пунктом 1 частини першої статті 17 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», фактично полягає у одних і тих самих діях.

Як убачається зі змісту статті 25 Конституційного Договору, метою постановлення Указу № 436/95 було врегулювання відносин щодо належного обліку готівкових операцій суб'єктами підприємницької діяльності, які до цього не були належним чином урегульовані іншими законодавчими актами, а термін його дії обмежувався прийняттям відповідного закону.

Оскільки шляхом прийняття Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» ці правовідносини врегулював законодавчий орган, то Указ № 436/95 припинив дію як у частині визначення складу такого правопорушення як неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне оприбуткування) у касах готівки, так і в частині встановлених за таке правопорушення санкцій, його положення уже не могло застосовуватися.

З огляду на викладене, Велика Палата Верховного Суду відступає від правової позиції, викладеної Верховним Судом України у постанові від 02 квітня 2013 року № 2-77а13, зазначає про незастосовність до спірних правовідносин положень абзацу третього статті 1 Указу № 436/95, та вважає за необхідне зазначити про неможливість їх застосування у правовідносинах, що виникли після набрання чинності Законом України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг».

Відтак, Велика Палата Верховного Суду вважає помилковим висновок судів попередніх інстанцій про правомірність винесеного відповідачем податкового повідомлення-рішення від 07 травня 2018 року № 0179981407, яким до позивача

застосовано суму штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) за порушення пункту 2.6 Положення № 637, та застосовано положення Указу № 436/95.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 травня 2020 року у справі № 1340/3510/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reestr.court.gov.ua/Review/90021610>.

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Верховного Суду України щодо строків поновлення виплати раніше призначених (нарахованих) пенсій громадянам України, які проживають за її межами, визначивши, що поновлення виплати раніше призначених (нарахованих) пенсій громадянам України, які проживають за її межами, має проводитися з дати ухвалення Конституційним Судом України Рішення від 07 жовтня 2009 року у справі № 25-рп/2009 без обмеження її виплати жодними строками

20 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до Малиновського об'єднаного управління Пенсійного фонду України в м. Одесі про зобов'язання вчинити певні дії за касаційною скаргою ОСОБА_1 на рішення Одеського окружного адміністративного суду від 06 червня 2018 року та постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 04 грудня 2018 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 є громадянкою України, що підтверджується копією паспорта громадянина України для виїзду за кордон НОМЕР_1.

Також встановлено, що позивачка перебувала на обліку в органах Пенсійного фонду України та отримувала пенсію за віком з 18 січня 1979 року.

09 грудня 1999 року позивачка виїхала за кордон на постійне місце проживання до Ізраїлю, де була прийнята на консульський облік в консульському відділі посольства України в державі Ізраїль. Пенсія ОСОБА_1 була виплачена за шість місяців наперед.

З моменту виїзду за кордон виплату пенсії ОСОБА_1 було припинено на підставі статей 49, 51 Закону України від 09 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі – Закон № 1058-IV).

26 липня 2017 року представником позивачки було подано до Малиновського об'єднаного управління Пенсійного фонду України в м. Одесі заяву про поновлення виплати раніше призначеної пенсії, за наслідками розгляду якої прийнято рішення № 4929 про відмову ОСОБА_1 в поновленні виплати пенсії за віком.

Вважаючи рішення Малиновського об'єднаного управління Пенсійного фонду України в м. Одесі щодо відмови в поновленні виплати пенсії протиправним, позивачка звернулася до суду із цим позовом.

Задовольняючи частково позовні вимоги, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, виходив з того, що з дня набрання чинності Рішенням Конституційного Суду України від 07 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 щодо неконституційності положень пункту 2 частини першої

статті 49, другого речення статті 51 Закону № 1058-IV виникли підстави для поновлення конституційного права особи на виплату пенсії, виплата якої була зупинена на підставі положень зазначеного Закону. Із цього часу органи Пенсійного фонду України зобов'язані відновити виплату пенсії громадянам України, які виїхали на постійне місце проживання за кордон. Разом з тим, оскільки представник позивачки звернувся до територіальних органів Пенсійного фонду України із заявою про поновлення виплати раніше призначеної пенсії 26 липня 2017 року, виплату пенсії позивачці слід відновити саме з цієї дати.

Не погодившись із такими судовими рішеннями, ОСОБА_1 звернулася до Верховного Суду з касаційною скаргою, у якій, просить скасувати рішення суду апеляційної інстанції, а рішення суду першої інстанції змінити в частині строку, з якого має бути поновлена пенсія ОСОБА_1 та зобов'язати відповідача провести поновлення та виплату пенсії за віком ОСОБА_1 з 07 жовтня 2009 року шляхом призначення її знову відповідно до норм Закону № 1058-IV.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно зі статтею 51 Закону № 1058-IV у разі виїзду пенсіонера на постійне місце проживання за кордон пенсія, призначена в Україні, за заявою пенсіонера може бути виплачена йому за шість місяців наперед перед від'їздом, рахуючи з місяця, що настає за місяцем зняття з обліку за місцем постійного проживання. Під час перебування за кордоном пенсія виплачується в тому разі, якщо це передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Рішенням Конституційного Суду України від 07 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 пункт 2 частини першої статті 49, друге речення статті 51 Закону № 1058-IV щодо припинення виплати пенсії на весь час проживання (перебування) пенсіонера за кордоном, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційним). Зазначені положення Закону № 1058-IV втратили чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Відповідно до частин першої та другої статті 46 Закону № 1058-IV нараховані суми пенсії, на виплату яких пенсіонер мав право, але не отримав своєчасно з власної вини, виплачуються за минулий час, але не більше ніж за три роки до дня звернення за отриманням пенсії. У цьому разі частина суми неотриманої пенсії, але не більш як за 12 місяців, виплачується одночасно, а решта суми виплачується щомісяця рівними частинами, що не перевищують місячного розміру пенсії.

Нараховані суми пенсії, не отримані з вини органу, що призначає і виплачує пенсію, виплачуються за минулий час без обмеження будь-яким строком з нарахуванням компенсації втрати частини доходів.

Згідно із частиною другою статті 49 Закону № 1058-IV поновлення виплати пенсії здійснюється за рішенням територіального органу Пенсійного фонду протягом 10 днів після з'ясування обставин та наявності умов для відновлення

її виплати. Виплата пенсії поновлюється в порядку, передбаченому статтею 46 цього Закону.

Аналіз зазначених положень статті 46 Закону № 1058-IV свідчить про те, що в Україні не існувало та не існує на сьогодні жодного строкового обмеження стосовно виплати пенсії у визначеному законодавством розмірі за минулий час, яку особа не отримувала з вини держави в особі її компетентних органів.

Зважаючи на те, що нарахування пенсії в повному обсязі («правильному» розмірі) покладається на відповідний територіальний орган Пенсійного фонду, непроведення відповідачем поновлення виплати пенсії позивачці після 07 жовтня 2009 року свідчить про те, що його бездіяльність призвела до триваючого порушення права позивачки на отримання пенсійних виплат, яке було відновлено на підставі зазначеного Рішення Конституційного Суду України.

Отже, за таких обставин обмеження права пенсіонера на отримання належної йому пенсії певними строками є неприпустимим. Відновлення виплати пенсії має проводитися з дати ухвалення Рішення Конституційним Судом України від 07 жовтня 2009 року у справі № 25-рп/2009 без обмеження її виплати жодними строками.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що статті 99, 100 КАС України (у редакції, чинній до 15 грудня 2017 року) не підлягають застосуванню до спорів, які виникли у зв'язку поновленням виплати раніше призначених (нарахованих) пенсій громадянам України, які проживають за її межами, на підставі Рішення Конституційного Суду України від 07 жовтня 2009 року № 25-рп/2009. Зважаючи на те, що непроведення виплати пенсії таким особам відбулося з вини держави в особі її компетентних органів, поновлення виплати пенсії має проводитися без обмеження будь-яким строком.

Такий висновок Великої Палати Верховного Суду є застосовним при розгляді подібних справ і щодо статей 122, та 123 КАС України (у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року), які за змістом є аналогічними статтям 99, 100 КАС України (у редакції, чинній до 15 грудня 2017 року).

За таких обставин з метою дотримання завдань адміністративного судочинства та забезпечення конституційних гарантій осіб на пенсійне забезпечення Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновків Верховного Суду України, викладених у постановах від 08 грудня 2015 року у справі № 21-5653а15, від 12 квітня 2016 року у справі № 462/9427/13-а, від 08 червня 2016 року у справі № 505/2135/14-а та від 11 жовтня 2016 року у справі № 404/4541/15-а, про те, що виниклі спори щодо поновленням виплати раніше призначених пенсій громадянам України, які проживають за її межами, на підставі Рішення Конституційного Суду України від 07 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 мають вирішуватися з урахуванням норм процесуального права – статей 99, 100 КАС України (у редакції, чинній до 15 грудня 2015 року).

Велика Палата Верховного Суду вважає, що суди першої та апеляційної інстанцій у справі, що розглядається, частково задовольняючи позовні вимоги,

дійшли помилкового висновку про те, що позивачка має право на виплату пенсії саме з 26 липня 2017 року, тобто з дати звернення нею до територіальних органів Пенсійного фонду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 травня 2020 року у справі № 815/1226/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89819907>.

Велика Палата Верховного Суду підтримала правовий висновок Верховного Суду України щодо перерахунку пенсій військовослужбовцям, визначивши, що накази Міністра оборони України, якими встановлювався розмір премії для військовослужбовців, є відомчими, внутрішніми документами, які мають тимчасовий характер, не містять нормативно-правових приписів та не породжують будь-яких правових підстав для проведення перерахунку пенсії військовослужбовців відповідно до частини третьої статті 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»

13 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області про визнання неправомірними дій та зобов'язання вчинити певні дії за касаційною скаргою ОСОБА_1 на постанову Ковпаківського районного суду міста Суми від 17 серпня 2016 року та постанову Харківського апеляційного адміністративного суду від 05 жовтня 2016 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач перебуває на пенсійному обліку в Головному управлінні Пенсійного фонду України в Сумській області та з 2003 року отримує пенсію відповідно до Закону України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі – Закон № 2262-XII).

Згідно з довідкою Сумського обласного військового комісаріату від 19 травня 2012 року № 46550, виданої позивачу на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2012 року № 355 «Про збільшення розмірів пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі – Постанова КМУ № 355), до складу грошового забезпечення ОСОБА_1 включено посадовий оклад, оклад за звання, надбавку за вислугу років 40 %, надбавку за виконання особливо важливих завдань 50 %, надбавку за таємність 20 % та премію в розмірі 90 %, всього – 4363,50 грн.

Згідно з повідомленням відповідача від 09 лютого 2015 року № 572 станом на 01 січня 2015 року розмір пенсії ОСОБА_1 складав 4 672,69 грн, який розраховано з грошового забезпечення, до складу якого включено: посадовий оклад, оклад за військове звання, процентну надбавку за вислугу років 40 %, надбавку за виконання особливо важливих завдань 50 %, надбавку за таємність 20 % та премію в розмірі 90 %, всього – 4363,50 грн.

надбавку за роботу, що передбачає доступ до державної таємниці 20 %, надбавку за виконання особливо важливих завдань 50 %, премію 10 % та підвищення за Постановою КМУ № 355.

06 лютого 2016 року ОСОБА_1 звернувся до Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області із заявою про перерахунок пенсії згідно з довідкою Сумського обласного військового комісаріату від 19 травня 2012 року № 46550 відповідно до вимог Закону № 614 та просив надати розрахунок (за складовими) призначеної йому пенсії станом на 01 лютого 2016 року.

Листом Сумського обласного військового комісаріату від 09 лютого 2016 року № 11/327 позивача повідомлено про те, що грошове забезпечення, з якого йому обчислювалась пенсія станом на 01 січня 2007 року, складалось з посадового окладу, окладу за звання, надбавки за вислугу років 40 %, надбавки за виконання особливо важливих завдань 50 %, надбавки за таємність 20 % та премії 33,3 %. Основний розмір пенсії станом на 01 січня 2007 року за 35 років вислуги становив 90% грошового забезпечення в сумі 2249,79 грн. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 07 листопада 2007 року № 1294 «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу» (далі - Постанова КМУ № 1294) грошове забезпечення позивача для перерахунку пенсії з 01 січня 2008 року складалось з: посадового окладу, окладу за звання, надбавки за вислугу років 40 %, надбавки за виконання особливо важливих завдань 50 %, надбавки за таємність 20 % та премії 10 %, всього в розмірі 3343,50 грн.

Листом Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області від 19 лютого 2016 року № 71/С-11 позивача повідомлено про те, що на підставі довідки Сумського обласного військового комісаріату від 19 травня 2012 року № 46550 йому проведено підвищення основного розміру пенсії на виконання Постанови КМУ № 355. При цьому враховано премію в розмірі 10 %.

Вважаючи дії відповідача щодо зменшення при проведенні перерахунку пенсії розміру премії з 90 % до 10 % протиправними, позивач звернувся до суду із цим позовом.

ОЦІНКА СУДУ

За змістом частини третьої статті 63 Закону № 2262-XII (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), підставою для проведення перерахунку пенсії є фактична зміна хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, проведена на підставі рішення суб'єкта владних повноважень, наділеного правом встановлювати чи змінювати види грошового забезпечення військовослужбовців.

Частина вісімнадцята статті 43 Закону № 2262-XII встановлює, що у разі якщо на момент призначення або виплати пенсії відбулася зміна розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення та/або були введені для зазначених категорій осіб нові щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії у розмірах, встановлених законодавством, пенсія

призначається з урахуванням таких змін та/або нововведень, а призначена пенсія підлягає невідкладному перерахунку.

Відповідно до Постанови КМУ № 1294 Міністру оборони України дозволено здійснювати преміювання військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової служби), осіб рядового і начальницького складу відповідно до їх особистого вкладу в загальний результат служби в межах фонду преміювання, утвореного в розмірі не менш як 10 % посадових окладів та економії фонду грошового забезпечення (підпункт 2 пункту 5 зазначеної постанови).

На виконання цієї постанови Міністр оборони України наказом № 50, із змінами, внесеними наказом № 355, встановив розміри премій військовослужбовцям у межах видатків, передбачених для їх грошового забезпечення в 2011 році. Зазначеними наказами встановлено премію особам рядового, сержантського та старшинського складу – 125 % посадового окладу; іншим військовослужбовцям – 90 % посадового окладу.

Наказом Міністра оборони України від 11 червня 2008 року № 260 (чинним, на час виникнення спірних правовідносин) відповідно до Постанови КМУ № 1294 затверджено Інструкцію про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам.

Відповідно до цієї Інструкції командири (начальники) військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України мають право преміювати осіб офіцерського складу, осіб рядового, сержантського та старшинського складу, які проходять військову службу за контрактом, за їх особистий внесок у загальні результати служби. Командир військової частини має право позбавляти військовослужбовців премії повністю або частково.

Преміювання здійснюється згідно з інструкцією про преміювання військовослужбовців, яка розробляється у військових частинах, виходячи зі специфіки та особливостей виконання завдань конкретної військової частини і затверджується вищим командуванням. Розміри премії, але не менше 10 % посадових окладів, установлюються за рішенням Міністра оборони України, виходячи з наявного фонду грошового забезпечення, передбаченого в кошторисі Міністерства оборони України, та особливостей проходження служби.

Протягом року залежно від стану використання фонду грошового забезпечення, передбаченого в кошторисі Міністерства оборони України, розмір премії може бути переглянутий. Преміювання здійснюється в межах фонду грошового забезпечення, затвердженого для військової частини в кошторисі.

Аналіз наведених норм свідчить про те, що премія, яку позивач просив врахувати для обчислення нового розміру пенсії, має тимчасовий характер. Виплата такої премії дозволена за наявності підстав тільки в межах видатків, передбачених у кошторисі Міністерства оборони України для грошового забезпечення військовослужбовців у 2011 році.

При цьому, розмір такої премії для конкретного військовослужбовця заздалегідь не є фіксованим, а здебільшого залежить від якості та особливостей проходження ним військової служби.

Наведене свідчить, що накази Міністра оборони України № 50 та 355, якими встановлювався розмір премії для військовослужбовців у 2011 році, є відомчими, внутрішніми документами, які носять тимчасовий характер, не містять нормативно-правових приписів та не породжують будь-яких правових підстав для проведення перерахунку пенсії. Встановлені зазначеними наказами премії не можуть розповсюджуватися на колишніх військовослужбовців.

З огляду на вказане Велика Палата Верховного дійшла висновку про відсутність підстав для відступу від висновку Верховного Суду України, висловленого в постановах від 14 травня 2013 року (справа № 21-109а13), від 18 червня 2013 року (справа № 21-165а13), від 22 жовтня 2013 року (справа № 21-346а13), від 26 лютого 2013 року (справа № 21-5а13), від 04 листопада 2014 року (справа № 21-248а14) та від 31 березня 2015 року (справа № 21-101а15) стосовно того, що встановлення премій наказами Міністра оборони України № 50 та 355 не є підставою для перерахунку пенсії військовослужбовців відповідно до частини третьої статті 63 Закону № 2262-XII.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що суд апеляційної інстанції у справі, що розглядається, ухвалюючи рішення про відмову в задоволенні позовних вимог, дійшов правильного висновку про те, що встановлення премії, передбаченої наказами Міністра оборони України № 50 та 355, не є підставою для перерахунку пенсій військовослужбовців відповідно до частини третьої статті 63 Закону № 2262-XII.

Детальніше з текстом постанови Верховного суду від 13 травня 2020 року у справі № 592/5164/16-а можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89564250>.

2.2. Цивільна юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду підтримала правовий висновок Верховного Суду України щодо правової природи одночасного задоволення вимог про стягнення боргу за основним зобов'язанням зі зверненням стягнення на предмет іпотеки, визначивши, що звернення стягнення на предмет іпотеки не призводить до заміни основного зобов'язання на забезпечувальне, тому задоволення вимог за дійсним основним зобов'язанням одночасно зі зверненням стягнення на предмет іпотеки не зумовлює подвійного стягнення за основним зобов'язанням.

У резолютивній частині судового рішення про стягнення заборгованості за основним зобов'язанням та звернення стягнення на предмет іпотеки слід вказувати, що звернення стягнення на предмет іпотеки відбувається в рахунок стягнення заборгованості за основним договором, а отже, таке звернення стягнення не є додатковим стягненням, яке могло б розумітися як подвійне

14 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про стягнення грошових коштів, процентів за користування, трьох відсотків річних та звернення стягнення на

предмет іпотеки за касаційною скаргою ОСОБА_2 на рішення Броварського міськрайонного суду Київської області від 30 листопада 2018 року та постанову Київського апеляційного суду від 23 квітня 2019 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

22 червня 2016 року між позивачем та ОСОБА_2 був укладений договір позики, за умовами якого договору ОСОБА_2 позичив у нього грошові кошти у сумі 871 500,00 грн, що за курсом, встановленим Національним банком України на день укладення договору, еквівалентно 35 000,00 дол. США, на строк до 21 червня 2017 року.

На забезпечення виконання зобов'язання за вказаним договором позики між ним та ОСОБА_2 був укладений договір іпотеки від 22 червня 2016 року. Предметом іпотеки є належна ОСОБА_2 на праві власності земельна ділянка площею 0,1000 га, що розташована за адресою: Київська область, Броварський район, Зазимська сільська рада, з цільовим призначенням для індивідуального садівництва, на якій станом на момент укладення договору іпотеки були відсутні будь-які споруди. Договір іпотеки від 22 червня 2016 року був посвідчений приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Ярощук В. Ю.

Позивач вказує на те, що взяті на себе зобов'язання відповідачі, які на його думку мають бути солідарними боржниками, не виконали, позика повернута не була.

Враховуючи, що пунктом 2 договору позики від 22 червня 2016 року було встановлено, що сплата відсотків за цим договором не передбачається, але пунктом 1 договору визначений строк позики та обов'язок відповідача щодо повернення позикодавцеві грошових коштів не пізніше 21 червня 2017 року включно, тому, посилаючись на вимоги статей 536, 1048 Цивільного кодексу України, вважав, що має право на стягнення з відповідачів на свою користь процентів, розмір яких визначається на рівні облікової ставки Національного банку України.

Крім того, просив у рахунок погашення вказаної заборгованості ОСОБА_2 на його користь звернути стягнення на предмет іпотеки шляхом продажу його на прилюдних торгах у межах процедури виконавчого провадження.

ОЦІНКА СУДУ

Ухвалюючи рішення у справі, яка переглядається, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, одночасно задовольнив вимоги про стягнення боргу за договором позики та звернення стягнення на предмет іпотеки, посилаючись на правовий висновок Верховного Суду України у постанові від 03 лютого 2016 року у справі № 6-1080цс15, вважаючи, що це не є подвійним стягненням боргу.

У вказаній постанові Верховний Суд України дійшов такого правого висновку, що звернення стягнення на предмет іпотеки не призводить до заміни основного зобов'язання на забезпечувальне. Тому задоволення вимог за дійсним основним зобов'язанням одночасно зі зверненням стягнення на предмет іпотеки

не зумовлює подвійного стягнення за основним зобов'язанням, оскільки домовленість сторін про його заміну забезпечувальним зобов'язанням відсутня.

Велика Палата Верховного Суду погоджується із цим висновком та не вбачає підстав для відступлення від нього з огляду на таке.

З обставин справи вбачається, що позивач звернувся до суду з позовом про стягнення грошових коштів, процентів за користування, трьох відсотків річних та звернення стягнення на предмет іпотеки, що на думку відповідача свідчить про застосування судом подвійного стягнення.

За приписами статті 598 ЦК України зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом; чинне законодавство (частина перша статті 598, статті 599-601, 604-609 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)) не пов'язує припинення зобов'язання з прийняттям судового рішення.

Іпотека має похідний характер від основного зобов'язання і є дійсною до припинення основного зобов'язання або до закінчення строку дії іпотечного договору (частина п'ята статті 3 Закону про іпотеку).

Отже, наявність самого судового рішення про стягнення з боржника на користь кредитора заборгованості за кредитним договором за наведеними вище положеннями законодавства не є підставою для припинення грошового зобов'язання боржника і припинення іпотеки та не позбавляє кредитора права задовольнити свої вимоги за основним зобов'язанням шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки у спосіб, передбачений законодавством.

Відповідно до статті 33 Закону про іпотеку у разі невиконання або неналежного виконання боржником основного зобов'язання іпотекодержатель вправі задовольнити свої вимоги за основним зобов'язанням шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки. Звернення стягнення на предмет іпотеки здійснюється на підставі рішення суду, виконавчого напису нотаріуса або згідно з договором про задоволення вимог іпотекодержателя.

Під час виконання судового рішення про стягнення з боржника грошової суми в інтересах іпотекодержателя у межах виконавчого провадження звернення стягнення на предмет іпотеки здійснюється з урахуванням відповідних норм Закону України «Про іпотеку» та статті 572 ЦК України, зокрема з урахуванням права стягувача, який є іпотекодержателем, одержати задоволення вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими стягувачами.

При цьому, з метою забезпечення однозначного розуміння ухваленого рішення у резолютивній частині слід зазначати, що звернення стягнення на предмет іпотеки відбувається в рахунок стягнення заборгованості за основним договором, а отже таке звернення стягнення не є додатковим стягненням, яке могло б розумітися як подвійне.

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду залишила касаційну скаргу без задоволення, оскаржувані судові рішення першої інстанції у незмінній частині та рішення апеляційного суду без змін.

Детальніше з тестом постанови Верховного Суду від 19 травня 2020 року у справі № 361/7543/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89819777>.

3. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висловленої раніше позиції Верховного Суду

3.1. Адміністративна юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду підтримала власний правовий висновок щодо юрисдикції спорів, які виникають при ліквідації підприємства за рішенням його учасників (засновників) або уповноваженого органу, визначивши, що спори, пов'язані з вимогами Фонду соціального страхування України до суб'єкта господарювання, який ліквідується згідно з рішенням його засновників, щодо страхових платежів, капіталізованих на майбутні періоди, з метою їх подальшої виплати потерпілим особам, підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства

26 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Державного підприємства «Черкаський консервний комбінат» (далі – ДП «Черкаський консервний комбінат», скаржник) на рішення Господарського суду Черкаської області від 19 лютого 2019 року та постанову Північного апеляційного господарського суду від 27 травня 2019 року у справі за позовом Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України у Черкаській області (далі – Фонд) до ДП «Черкаський консервний комбінат» про зобов'язання виконати певні дії, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У відомостях, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, зазначено, що відповідач – ДП «Черкаський консервний комбінат» перебуває в стані припинення за рішенням власників з 12 липня 2018 року. Головою комісії з припинення юридичної особи призначено Гребенюка Антона Володимировича. Граничним терміном подачі кредитором вимог до боржника зазначено 12 вересня 2018 року.

Відповідач у 2001 - 2002 роках передав до Фонду документи по 9 потерпілим від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання для продовження страхових виплат по відшкодуванню втраченого заробітку та надання соціальних послуг, що підтверджується актами приймання-передачі особових справ потерпілих на виробництві № 320 від 8 листопада 2001 року, № 341 від 29 листопада 2001 року, № 418 від 28 жовтня 2002 року та довідками про розмір втраченого заробітку станом на дату передачі особових справ потерпілих, виданими ДП «Черкаським консервним комбінатом» щодо кожного потерпілого для продовження страхових виплат Фондом.

На день прийняття рішення про припинення діяльності страхувальника Фонд проводить виплату по відшкодуванню втраченого заробітку по 5 потерпілим,

по яких і зроблено розрахунок капіталізованих платежів для їх виплат у майбутньому.

У вересні 2018 року Фонд звернувся до Господарського суду Черкаської області з позовом, у якому просив зобов'язати ДП «Черкаський консервний комбінат» включити кредиторські вимоги Фонду по сплаті капіталізованих платежів у сумі 1 512 753, 40 грн до проміжного ліквідаційного балансу.

ОЦІНКА СУДУ

Частиною другою статті 1205 ЦК України встановлено, що у разі ліквідації юридичної особи платежі, належні потерпілому або особам, визначеним статтею 1200 цього Кодексу, мають бути капіталізовані для виплати їх потерпілому або цим особам у порядку, встановленому законом або іншим нормативно-правовим актом. У разі відсутності в юридичної особи, що ліквідується, коштів для капіталізації платежів, що підлягають сплаті, обов'язок щодо їх капіталізації покладається на ліквідаційну комісію за рішенням суду за позовом потерпілого.

Порядком капіталізації платежів для задоволення вимог, що виникли із зобов'язань підприємства-банкрута перед громадянами внаслідок заподіяння шкоди їх життю та здоров'ю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №765 від 6 травня 2000 року (у редакції, чинній на момент звернення з позовом, далі – Порядок № 765) було врегульовано здійснення капіталізації платежів для задоволення вимог, що виникли із зобов'язань суб'єкта підприємницької діяльності відшкодувати шкоду, заподіяну життю і здоров'ю громадян.

За пунктом 5-1 Порядку № 765 у вимогах Фонду до суб'єкта підприємницької діяльності, щодо якого порушено справу про банкрутство, зазначається сума, визначена з урахуванням кожного платежу, що підлягає капіталізації. Суми платежів, капіталізованих відповідно до зазначених вимог у процесі ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності - банкрута, перераховуються ліквідатором (арбітражним керуючим) робочому органу виконавчої дирекції Фонду, у якому суб'єкт підприємницької діяльності перебуває на обліку.

На думку Великої Палати Верховного Суду, наявні правові підстави для застосування до спірних правовідносин з капіталізації платежів для задоволення вимог, що виникли із зобов'язань суб'єкта підприємницької діяльності відшкодувати шкоду, заподіяну життю і здоров'ю громадян, в межах процедури ліквідації підприємства за рішенням власника за аналогією з процедурою ліквідації підприємства в процесі його банкрутства та визначення Фонду як особи, для задоволення вимог якої мають бути капіталізовані відповідні платежі як для виплати існуючої заборгованості, так і на майбутнє.

Аналіз положень Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105 -XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі – Закон № 1105-XIV) дає підстави для висновку, що Фонд не позбавлений права звернутися до адміністративного суду як суб'єкт владних повноважень для виконання покладених на нього Законом № 1105-XIV функцій за вирішенням спору щодо обов'язку страхувальника виплатити капіталізовані платежі на задоволення вимог,

що виникли із зобов'язань відшкодувати шкоду, заподіяну життю і здоров'ю громадян, застрахованих у Фонді.

З огляду на викладене Велика Палата Верховного Суду вважає, що спори, пов'язані з вимогами Фонду до суб'єкта господарювання, який ліквідується, щодо страхових платежів, капіталізованих на майбутні періоди, з метою їх подальшої виплати потерпілим особам, підлягають розгляду відповідно до правил КАС судами адміністративної юрисдикції як такі, що є публічно-правовими за своєю правовою природою.

Спірні правовідносини сторін у цій справі опосередковані перш за все положеннями Закону № 1105-XIV, а правила визначення юрисдикції спору при ліквідації підприємства в процесі його банкрутства, прямо встановлені нормою процесуального закону, не можуть бути поширені на спори, які виникають при ліквідації підприємства за рішенням його учасників (засновників) або уповноваженого органу.

Велика Палата Верховного Суду не вбачає підстав для відступу від правових позицій, викладених у постановках Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 822/1472/17, від 6 червня 2018 року у справі № 811/289/16, від 17 жовтня 2018 року у справі № 822/1544/16, де колегія суддів визначила, що спори, пов'язані із стягненням з особи, що ліквідується, страхових платежів, капіталізованих на майбутні періоди, підлягають розгляду відповідно до правил Кодексу адміністративного судочинства України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 травня 2020 року у справі № 925/1005/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89961610#>.

3.2. Господарська юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо преюдиційності рішення суду про стягнення заборгованості, визначивши, що рішення суду, яким вирішено спір між кредитором та боржником та/або поручителем щодо стягнення заборгованості, яким визначено розмір такої заборгованості, не має преюдиційного характеру для заставодавця (іпотекодавця, майнового поручителя) за основним кредитним зобов'язанням і за загальним правилом не може бути оскаржене в апеляційному порядку ним як особою, яка не брала участі у справі, в якій вирішувалося питання про стягнення кредитної заборгованості з позичальника, у разі її незалучення до участі у справі

12 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом Публічного акціонерного товариства «Державний експортно-імпорتنний банк України» в особі філії Публічного акціонерного товариства «Державний експортно-імпорتنний банк України» (яке в подальшому змінило назву на Акціонерне товариство «Державний експортно-імпорتنний банк України»)

до відповідачів: 1) Приватного підприємства «Продекспорт», 2) Закритого акціонерного товариства «Агропродукт», про стягнення заборгованості, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У липні 2013 року АТ «Укресімбанк» звернулося до Господарського суду Тернопільської області з позовом до ПП «Продекспорт» та ЗАТ «Агропродукт» про солідарне стягнення з останніх заборгованості за кредитними договорами, укладеними між АТ «Укресімбанк» та ПП «Продекспорт», та договорами поруки від 13 липня 2005 року №18105Р1 та №6605Р8, укладеними між АТ «Укресімбанк» (кредитором), ПП «Продекспорт» (позичальником) та ЗАТ «Агропродукт» (поручителем), а також про стягнення з ПП «Продекспорт» як позичальника заборгованості за кредитними договорами <...>, укладеними між банком та ПП «Продекспорт».

Господарський суд Тернопільської області ухвалив рішення, яким позов задовольнив повністю.

У липні 2019 року ОСОБА_1 як особа, яка не брала участі у цій справі, звернувся до суду апеляційної інстанції з апеляційною скаргою, у якій просив скасувати вищевказане рішення місцевого господарського суду та ухвалити нове рішення про відмову у задоволенні позову.

Вважаю, що рішення суду першої інстанції впливає на його права й обов'язки як заставодавця (майнового поручителя) ПП «Продекспорт» за договором застави № 6609Z29 від 24 листопада 2009 року, згідно з яким заставодавці ОСОБА_1, ОСОБА_3 і ОСОБА_4 поручилися перед заставодержателем – АТ «Укресімбанк» за виконання боржником – ПП «Продекспорт» своїх зобов'язань за кредитними договорами <...> та передали у заставу АТ «Укресімбанк» належні їм корпоративні права ПП «Продекспорт», з яких 10 % належать ОСОБА_1, 30 % – ОСОБА_3 та 60 % – ОСОБА_4.

Ухвалою від 28 жовтня 2019 року Західний апеляційний господарський суд на підставі пункту 3 частини першої статті 264 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) закрит апеляційне провадження на тій підставі, що місцевий господарський суд у цій справі вирішував спір за позовом АТ «Укресімбанк» як кредитора до ПП «Продекспорт» як позичальника та ЗАТ «Агропродукт» як поручителя за укладеними між ними договорами та не вирішував питання про права, інтереси та (або) обов'язки ОСОБА_1 як заставодавця (майнового поручителя) ПП «Продекспорт» за договором застави № 6609Z29 від 24 листопада 2009 року і такий договір відсутній серед підстав позову у цій справі. Рішення Господарського суду Тернопільської області від 31 жовтня 2013 року у цій справі не містить жодних висновків або посилань суду на права, інтереси та обов'язки ОСОБА_1.

Звертаючись із касаційною скаргою, ОСОБА_1 стверджує, що відповідно до частини першої статті 33 Закону України «Про іпотеку» в разі неоскарження рішення суду у справі про стягнення з ПП «Продекспорт» заборгованості

за кредитними договорами, він як майновий поручитель буде позбавлений можливості оспорити суму заборгованості, у рахунок якої буде звертатися стягнення на предмет іпотеки, оскільки така сума вже буде встановлена преюдиційним судовим рішенням.

ОЦІНКА СУДУ

У справі, що розглядається, ОСОБА_1 не є її учасником, проте вважає, що ухвалене судом першої інстанції рішення суду стосується його прав, інтересів та обов'язків.

Згідно із частиною першою статті 254 ГПК України учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції.

Особа, яка звертається з апеляційною скаргою в порядку статті 254 ГПК України, повинна довести, що оскаржуване судове рішення прийнято про її права, інтереси та (або) обов'язки.

Отже, ГПК України у чинній редакції передбачає необхідність з'ясування апеляційним господарським судом питання про те, чи вирішено оскаржуваним рішенням місцевого господарського суду питання про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи.

06 листопада 2013 року Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області ухвалив рішення у справі №607/13901/13-ц, яким задовольнив позовні вимоги АТ «Укрексімбанк» до ОСОБА_1, ОСОБА_3, ОСОБА_4 про звернення стягнення на предмет застави за договором застави № 6609Z29 від 24 листопада 2009 року. Тобто спір між банком та ОСОБА_1 про звернення стягнення на майно за цим договором уже вирішений. При цьому, заставодавці мали право спростувати суму заборгованості позичальника – ПП «Продекспорт» під час вирішення Тернопільським міськрайонним судом Тернопільської області спору про звернення стягнення на предмет застави, натомість вони повністю визнали позовні вимоги банку до них (заява від 05 листопада 2013 року), про що зазначено у цьому судовому рішенні від 06 листопада 2013 року у справі № 607/13901/13-ц.

Таким чином, своє право спростувати суму заборгованості саме у спірних правовідносинах ОСОБА_1 уже використав, визнавши борг перед банком у справі Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області № 607/13901/13-ц під час вирішення спору про звернення стягнення на предмет застави. Про обізнаність із цим рішенням також свідчать його заяви до суду про відстрочення його виконання.

Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду у постанові від 16 жовтня 2019 року у справі № 752/21064/15-ц, посилаючись на приписи частини першої статті 33 Закону України «Про іпотеку», зазначив, що в разі неоскарження рішення суду у справі про стягнення з позичальника заборгованості за кредитним договором іпотекодавець (особа, яка не брала участі у справі, в якій вирішувалося питання про стягнення кредитної заборгованості з позичальника) буде позбавлений можливості оспорити суму заборгованості, у рахунок якої буде

звертатися стягнення на предмет іпотеки, оскільки така сума вже буде встановлена преюдиційним судовим рішенням.

Утім, Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду не врахував положень частини п'ятої статті 82 ЦПК України (частини п'ятої статті 75 ГПК України) у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року, згідно з якими обставини, встановлені стосовно певної особи судовим рішенням в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, можуть бути в загальному порядку спростовані особою, яка не брала участі у справі, в якій такі обставини були встановлені.

Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у цій постанові.

З огляду на приписи цих процесуальних норм, особа, що не брала участі у справі, у якій встановлені певні обставини щодо неї, які вона не визнає, вправі спростувати ці обставини у загальному порядку. Тобто таке рішення не буде мати преюдиційного значення для особи, яка не брала участі у справі.

Отже, при розгляді справи про звернення кредитором стягнення на майно заставодавця (іпотекодавця, майнового поручителя) останній може заперечувати проти суми заборгованості за основним зобов'язанням, навіть якщо вона встановлена судовим рішенням у справі за позовом кредитора до боржника та/або поручителя, зокрема доводити, що сума боргу є меншою або відсутня взагалі. Рішення суду, яким вирішено спір між кредитором та боржником та/або поручителем щодо стягнення заборгованості, яким визначено розмір такої заборгованості, не має преюдиційного характеру для заставодавця (іпотекодавця, майнового поручителя) за основним кредитним зобов'язанням і за загальним правилом не може бути оскаржено в апеляційному порядку такою особою у разі її не залучення до участі у справі.

Велика Палата Верховного Суду також бере до уваги доводи банку про існування рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 06 листопада 2013 року у справі № 607/13901/13-ц, ухваленого за позовом АТ «Укресімбанк» до ОСОБА_1, ОСОБА_3, ОСОБА_4 про звернення стягнення на предмет застави за договором застави № 6609Z29 від 24 листопада 2009 року, яке набрало законної сили і згідно з яким звернуто стягнення на предмет на належну ОСОБА_1 частку в розмірі 10% у статутному фонді ПП «Продекспорт». Тернопільським апеляційним судом відкрито апеляційне провадження.

ОСОБА_1 не позбавлений права спростовувати суму, в межах якої звертається стягнення на предмет застави, та надавати свої міркування з цього приводу під час апеляційного перегляду рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 06 листопада 2013 року як один з відповідачів у справі № 607/13901/13-ц. Учасники справи № 921/730/13-г/3 не вправі посилатися на встановлену суму заборгованості як на преюдиційний факт у спорі з ОСОБА_1, який не є відповідачем у цій справі.

Отже, у цій справі, установивши відсутність порушення прав чи законних інтересів зазначеної особи, апеляційний господарський суд правильно відхилив

твердження ОСОБА_1 про те, що оскаржуваним судовим рішенням у справі № 921/730/13-г/3 вирішено питання про його права, інтереси та/або обов'язки і обґрунтовано закриття апеляційне провадження на підставі пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 травня 2020 року у справі № 921/730/13-г/3 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89903933#>.

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду щодо припинення договору оренди майна, зазначивши, що негативні наслідки неодержання орендарем (у тому числі фізичною особою – підприємцем) звернення про припинення дії договору, якщо таке звернення здійснене добросовісно і розумно, покладаються на орендаря, а факт наявності відповідної заяви орендодавця та доказів її належного надсилання орендарю свідчить про добросовісне звернення орендодавця до орендаря, а отже, і про припинення договірних відносин між сторонами відповідно до приписів чинного законодавства

19 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в судовому засіданні касаційну скаргу фізичної особи - підприємця Блюднік Галини Михайлівни (далі – ФОП Блюднік Г. М.) на рішення Господарського суду міста Києва від 18 квітня 2019 року та постанову Північного апеляційного господарського суду від 24 вересня 2019 року у справі за позовом Регіонального відділення Фонду державного майна України по місту Києву (далі – Фонд) до ФОП Блюднік Г. М., за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – Національного авіаційного університету, про виселення у примусовому порядку, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

31 січня 2015 року Фонд (орендодавець) та ФОП Блюднік Г. М. (орендар) уклали договір оренди № 7049 нерухомого майна, що належить до державної власності, за умовами якого орендодавець передає, а орендар приймає в строкове платне користування державне нерухоме майно – нежитлові приміщення на 1-му поверсі гуртожитку № 3 площею 58,0 кв. м (майно), <...>, що перебуває на балансі Національного авіаційного університету (балансоутримувач) <...>; майно передається в оренду з метою побутового обслуговування населення (перукарня).

Договір укладено строком на 1 рік, з 31 січня 2015 року до 31 січня 2016 року включно (пункт 10.1 договору).

Відповідно до пункту 10.4 договору в разі відсутності заяви однієї із сторін про припинення або зміну цього договору після закінчення строку його чинності протягом одного місяця договір вважається продовженим на той самий строк і на тих самих умовах, які були передбачені цим договором, з урахуванням змін у законодавстві на дату продовження цього договору.

Договір оренди був неодноразово пролонгований з урахуванням пункту 10.4 цього договору.

Однак 27 лютого 2018 року Фонд на адресу відповідача направив заяву № 30-06/2109 про припинення чинності договору оренди № 7049 у зв'язку із закінченням строку дії, якою було відмовлено ФОП Блюднік Г. М. у продовженні строку дії договору оренди на наступний термін та доручено балансоутримувачу (Національному авіаційному університету) прийняти майно з орендного користування, що підтверджено належним чином засвідченою ксерокопією списку згрупованих рекомендованих відправлень від 28 лютого 2018 року, фіскальним чеком від 28 лютого 2018 року.

Як убачається з копії рекомендованого повідомлення про вручення поштового відправлення із штрих-кодовим індикатором відправлення № 01032 63367662 та копії поштового конверту, вказане поштове відправлення, яким направлено заяву № 30-06/2109 від 27 лютого 2018 року про припинення чинності договору оренди, було повернуто позивачу поштовим відділенням зв'язку у зв'язку із закінченням встановленого строку зберігання.

Відтак, вважаючи, що договір оренди є припиненим, однак відповідач продовжує безпідставно користуватись державним нерухомим майном, Фонд звернувся з позовом про виселення відповідача в примусовому порядку.

ОЦІНКА СУДУ

Правові наслідки продовження користування майном після закінчення строку договору оренди передбачені у статті 764 ЦК України, якою визначено, що якщо наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору найму, то, за відсутності заперечень наймодавця протягом одного місяця, договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором.

За частиною другою статті 17 Закону України від 10 квітня 1992 року № 2269-XII «Про оренду державного та комунального майна» (далі – Закон № 2269-XII) у разі відсутності заяви однієї зі сторін про припинення або зміну умов договору оренди протягом одного місяця після закінчення терміну дії договору він вважається продовженим на той самий термін і на тих самих умовах, які були передбачені договором.

Відсутність такого заперечення як в силу статті 764 ЦК України, так і за приписами частини другої статті 17 Закону № 2269-XII, може мати прояв у «мовчазній згоді» і в такому випадку орендар саме в силу закону (а не за власною ініціативою в порядку частини третьої статті 17 Закону № 2269-XII) може розраховувати, що договір оренди вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором.

У контексті наведених норм заява орендодавця про припинення договору оренди за закінченням строку договору є одностороннім правочином, який відображає волевиявлення орендодавця у спірних правовідносинах, що не потребує узгодження з орендарем в силу прямої норми закону, і є підставою для припинення відповідних зобов'язальних правовідносин.

Чинне законодавство не містить спеціальних вказівок щодо того, коли орендар вважається повідомленим чи способів такого повідомлення; у договорі сторони також не передбачили будь-які домовленості щодо того, коли вважається здійсненим повідомлення сторони про припинення чи зміну договору.

У цій справі суди з'ясували, що Фонд належним чином виконав свій обов'язок щодо доведення інформації про припинення дії договору до орендаря, надіславши йому заяву рекомендованим листом з повідомленням про вручення відповідно до вимог Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністру України № 270 від 5 березня 2009 року.

Наявність відповідної заяви орендодавця та належних доказів її надсилання орендарю за наданими орендарем реквізитами відповідно до встановлених судами обставин справи свідчить про добросовісність звернення позивача до відповідача, вчинення позивачем залежних від його волі необхідних дій у спірних правовідносинах на відміну від відповідача, а відтак і про припинення договірних відносин між сторонами відповідно до приписів чинного законодавства.

Тож, задовольняючи позов, господарські суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що договір оренди є припиненим відповідно до частини другої статті 26 Закону України № 2269-XII, за якою договір оренди припиняється, зокрема, у разі закінчення строку, на який його було укладено.

Враховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду вбачає необхідність відступити від висновку Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, викладеного в постанові від 23 квітня 2019 року у справі № 904/2997/18, зазначивши, що негативні наслідки неодержання орендарем (у тому числі фізичною особою-підприємцем) звернення до нього, якщо таке звернення здійснене добросовісно і розумно, покладаються на орендаря (у тому числі на фізичну особу-підприємця), а факт наявності відповідної заяви орендодавця та доказів її належного надсилання орендарю свідчить про добросовісне звернення орендодавця до орендаря, а відтак і про припинення договірних відносин між сторонами відповідно до приписів чинного законодавства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 травня 2020 року у справі № 910/719/19 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89961609>.

3.3. Кримінальна юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду підтримала власний правовий висновок щодо порядку розподілу процесуальних витрат у кримінальному провадженні, визначивши, що процесуальні витрати, понесені у кримінальному провадженні, не є збитками, що можуть бути стягнуті шляхом подання цивільного позову до обвинуваченого. Такі витрати повинні бути розподілені судом у межах розгляду того кримінального провадження, у ході розгляду якого вони виникли.

Суд повинен вирішити питання про розподіл процесуальних витрат у будь-якому рішенні, яким завершується розгляд кримінального провадження по суті, у тому числі й в ухвалі про закриття кримінального провадження у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності.

Невирішення питання про розподіл процесуальних витрат не може бути єдиною підставою для скасування прийнятих судами першої та апеляційної інстанцій судових рішень, оскільки не є істотним порушенням вимог КПК України та не впливає на вирішення питання кримінально-правової кваліфікації, доведеності винуватості і призначення покарання. Це питання може вирішити відповідно до положень частини п'ятої статті 534 КПК України суд, який виніс рішення без вирішення питання про розподіл процесуальних витрат

17 червня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула матеріали кримінального провадження, яке було внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12017210090000189, щодо ОСОБА_1, громадянина України, який народився ІНФОРМАЦІЯ_1 у с. Мухавець Збаразького району, Тернопільської області, проживає за адресою: АДРЕСА_1, звільненого від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 126 Кримінального кодексу України (далі – КК), за касаційною скаргою представника потерпілого ОСОБА_2 – адвоката Захарчука А. П. на ухвалу Збаразького районного суду Тернопільської області від 23 липня 2019 року та ухвалу Тернопільського апеляційного суду від 25 вересня 2019 року у справі № 598/1781/17, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Місцевий суд, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, визнав ОСОБА_1 винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 126 КК, на підставі ч. 1 ст. 49 КК звільнив від кримінальної відповідальності, закриття кримінальне провадження щодо нього, оскільки з дня вчинення ОСОБА_1 злочину, передбаченого ч. 1 ст. 126 КК, минуло більше як два роки.

Обґрунтовуючи залишення без розгляду заяви потерпілого про стягнення витрат на правову допомогу, місцевий суд зазначив, що потерпілим та його представником не представлені докази, що вказані кошти були сплачені у встановленому законом порядку на відповідні рахунки юридичної консультації з відрахуванням обов'язкових платежів, передбачених законодавством України.

Суд апеляційної інстанції визнав обґрунтованим висновок місцевого суду про необхідність залишення без розгляду заяви потерпілого ОСОБА_2 про стягнення витрат на правову допомогу, оскільки щодо ОСОБА_1 не ухвалювався обвинувальний вирок, а вирішення питання про розподіл судових витрат ухвалою суду не передбачено статтею 372 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Окрім цього, Тернопільський апеляційний суд зазначив, що таке рішення не є перешкодою для вирішення даного питання у порядку цивільного судочинства.

ОЦІНКА СУДУ

Щодо правової природи процесуальних витрат у кримінальному провадженні

У справі № 462/6473/16-ц Велика Палата Верховного Суду зазначила, що питання про розподіл процесуальних витрат за результатами судового розгляду у кримінальному провадженні вирішується у тій справі, в якій вони були понесені, за правилами КПК. Якщо це питання не було вирішене судом, сторони кримінального провадження, свідок, експерт, спеціаліст і перекладач мають можливість оскаржити в цій частині ухвалене у справі судове рішення в апеляційному та касаційному порядку. А тому такі витрати не можуть бути стягнуті з обвинуваченого за позовом, поданим за правилами цивільного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду не вбачає підстав для відступу від правового висновку, висловленого нею раніше у постанові від 21 листопада 2018 року у справі № 462/6473/16-ц (провадження № 14-400цс18), оскільки процесуальні витрати, понесені у кримінальному провадженні, не є збитками, що можуть бути стягнуті шляхом подання цивільного позову до обвинуваченого. Такі витрати повинні бути розподілені судом у межах розгляду того кримінального провадження, у ході розгляду якого вони виникли.

Водночас ВП ВС вважає, що потерпілий від кримінального правопорушення має право клопотати перед судом про визначення грошового розміру процесуальних витрат, які повинні бути йому компенсовані. Таке право залишається у потерпілого незалежно від того, чи розгляд кримінального провадження завершено винесенням обвинувального вироку або ж ухвали про закриття кримінального провадження.

Щодо процесуальної форми вирішення питання про розподіл процесуальних витрат

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що кримінальний процесуальний закон не обмежує можливість вирішення питання розподілу процесуальних витрат, зокрема витрат на правову допомогу, виключно обвинувальним вироком.

Суд повинен вирішити питання про розподіл процесуальних витрат у будь-якому рішенні, яким завершується розгляд кримінального провадження по суті. Очевидно, що, звільняючи особу від кримінальної відповідальності, суд або суддя має вирішити питання про скасування чи зміну запобіжного заходу, речові докази, розподіл процесуальних витрат тощо. Таким чином, ВП ВС вважає, що це питання може бути вирішене й ухвалою суду.

Представник потерпілого Захарчук А. П. просить суд скасувати ухвалу Збаразького районного суду Тернопільської області від 23 липня 2019 року та ухвалу Тернопільського апеляційного суду від 25 вересня 2019 року у справі № 598/1781/17.

Статею 438 КПК визначено підстави для скасування або зміни судових рішень при розгляді справи судом касаційної інстанції. ВП ВС вважає, що невирішення питання про розподіл процесуальних витрат судами першої або ж апеляційної

інстанцій не може бути підставою для скасування судового рішення у зв'язку із істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону.

Залишення без розгляду питання про розподіл процесуальних витрат не є істотним порушенням вимог КПК, не впливає на вирішення питання кримінально-правової кваліфікації, доведеності винуватості, призначення покарання та не може бути єдиною підставою для скасування прийнятих судових рішень.

Водночас Велика Палата Верховного Суду вважає, що потерпілий може повторно звернутися із відповідним клопотанням до суду першої інстанції з метою вирішення питання про розподіл процесуальних витрат, які мали бути вирішені судом під час прийняття остаточного рішення у кримінальному провадженні (у цьому випадку – ухвали про закриття кримінального провадження).

Відповідно до частини 5 статті 534 КПК процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у кримінальному провадженні, вирішує суддя суду першої інстанції одноособово, якщо інше не передбачено цим Кодексом. Оскільки інші питання, пов'язані з виконанням вироку, вирішує суд, який ухвалив такий вирок (п. 4 ч. 2 ст. 539 КПК), то й питання, які підлягали вирішенню ухвалою суду, повинні бути вирішені судом, який виніс таку ухвалу.

За результатами перегляду ухвал Збаразького районного суду Тернопільської області від 23 липня 2019 року та Тернопільського апеляційного суду від 25 вересня 2019 року щодо ОСОБА_1 у касаційному порядку Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про відсутність підстав для їх скасування.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 червня 2020 року у справі № 598/1781/17 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89977787>.

3.4. Цивільна юрисдикція

Велика Палата Верховного Суду підтримала власний правовий висновок щодо звернення стягнення на предмет іпотеки в позасудовому порядку, визначивши, що звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом набуття права власності на предмет іпотеки на підставі договору про задоволення вимог іпотекодержателя або відповідного застереження в іпотечному договорі, яке прирівнюється до такого договору, є примусовою дією іпотекодержателя, направленою до іпотекодавця з метою задоволення своїх вимог, і підпадає під дію Закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті»

19 травня 2020 року Велика Палата Верховного суду розглянула касаційну скаргу Акціонерного товариства «Комерційний банк «Приватбанк» на постанову Харківського апеляційного суду від 18 листопада 2019 року у цивільній справі за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства «Комерційний банк «Приватбанк», приватного нотаріуса Харківського міського нотаріального округу Бакумової Алли

Валентинівни про витребування майна із чужого незаконного володіння, визнання протиправним та скасування рішення про державну реєстрацію права власності, поновлення права власності, відновлення запису про державну реєстрацію права власності, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

23 квітня 2008 року між ним та АТ «КБ «Приватбанк» було укладено кредитний договір № НАЕ2GK01270156, за умовами якого банк надав йому кредит у розмірі 21 тис. доларів США для придбання квартири АДРЕСА_1, а на забезпечення виконання кредитного договору того самого дня було укладено договір іпотеки, предметом якого була спірна квартира.

Згідно з пунктом 27 цього договору звернення стягнення на предмет іпотеки за вибором банку може бути здійснено у позасудовому порядку шляхом переходу до іпотекодержателя права власності на предмет іпотеки, про що іпотекодержатель зобов'язаний письмово повідомити іпотекодавця.

Вказував, що до кінця 2014 року він виконував свої зобов'язання за кредитним договором у повному обсязі, але потім у зв'язку зі скрутним матеріальним становищем перестав сплачувати щомісячні платежі.

У листопаді 2016 року він дізнався, що право власності на його квартиру 28 жовтня 2016 року було зареєстровано приватним нотаріусом Харківського міського нотаріального округу Бакумовою А. В. за банком на підставі статті 37 Закону України від 05 червня 2003 року № 898-IV «Про іпотеку» (далі – Закон № 898-IV).

Вважав, що при здійсненні державної реєстрації переходу права власності на квартиру було порушено вимоги законів України «Про нотаріат», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майна та їх обтяжень» та «Про іпотеку».

Позивач також зазначав, що приватним нотаріусом не враховано положення Закону України № 1304-VII від 03 червня 2014 року «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» (далі – Закон № 1304-VII), оскільки кредит є споживчим, а тому примусове відчуження квартири без його на те згоди є незаконним.

ОЦІНКА СУДУ

За приписами частини першої статті 35 Закону № 898-IV у разі порушення основного зобов'язання та/або умов іпотечного договору іпотекодержатель надсилає іпотекодавцю та боржнику, якщо він є відмінним від іпотекодавця, письмову вимогу про усунення порушення <...>. Якщо протягом встановленого строку вимога іпотекодержателя залишається без задоволення, іпотекодержатель вправі прийняти рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом позасудового врегулювання на підставі договору.

Положеннями статті 37 Закону № 898-IV (в редакції, чинній на час укладення договору іпотеки) визначено, що іпотекодержатель може задовольнити забезпечену іпотекою вимогу шляхом набуття права власності на предмет іпотеки. Договір про задоволення вимог іпотекодержателя, який передбачає передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання

основного зобов'язання, є правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, що є предметом іпотеки.

З наведеного слідує, що згідно з умовами іпотечного договору підставами для задоволення вимог іпотекодержателя шляхом позасудового врегулювання є надсилання іпотекодавцю письмової вимоги про дострокове виконання зобов'язання за кредитним договором.

Як встановлено судами та підтверджується матеріалами справи, позивачу ОСОБА_1 було направлено повідомлення про усунення порушень від 21 вересня 2016 року № оЕ.НА.0.0.0/17-2679.

07 червня 2014 року набрав чинності Закон № 1304-VII, підпунктом 1 пункту 1 якого передбачено, що не може бути примусово стягнуте (відчужене без згоди власника) нерухоме житлове майно, яке вважається предметом застави згідно зі статтею 4 Закону України «Про заставу» та/або предметом іпотеки згідно зі статтею 5 Закону № 898-IV, якщо таке майно виступає як забезпечення зобов'язань громадянина України (позичальника або майнового поручителя) за споживчими кредитами, наданими йому кредитними установами – резидентами України в іноземній валюті, та за умов, передбачених цим Законом.

Відповідно до частини третьої статті 33 Закону № 898-IV договір про задоволення вимог іпотекодержателя, яким також вважається відповідне застереження в іпотечному договорі, визначає можливий спосіб звернення стягнення на предмет іпотеки відповідно до цього Закону. Визначений договором спосіб задоволення вимог іпотекодержателя не перешкоджає іпотекодержателю застосувати інші встановлені цим Законом способи звернення стягнення на предмет іпотеки (частина друга статті 36 Закону № 898-IV).

Отже, Закон № 898-IV прямо вказує, що договір про задоволення вимог іпотекодержателя, яким також вважається відповідне застереження в іпотечному договорі, є одним зі шляхів звернення стягнення на предмет іпотеки.

Підписавши іпотечне застереження, сторони визначили лише можливі шляхи звернення стягнення, які має право використати іпотекодержатель. Стягнення є примусовою дією іпотекодержателя, направленою до іпотекодавця з метою задоволення своїх вимог. При цьому до прийняття Закону № 1304-VII право іпотекодержателя звернути стягнення на предмет іпотеки (як у судовому, так і в позасудовому порядку) залежало не від наявності згоди іпотекодавця, а від наявності факту невиконання боржником умов кредитного договору.

Водночас Закон № 1304-VII ввів тимчасовий мораторій на право іпотекодержателя відчужувати майно іпотекодавця без згоди останнього на його відчуження.

З огляду на викладене, Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що квартира площею 37,10 кв. м за адресою: АДРЕСА_1, яка використовується позивачем як місце постійного проживання, не може бути примусово стягнута на підставі дії Закону № 1304-VII, у тому числі і шляхом реєстрації права власності за АТ «КБ «Приватбанк»

як забезпечення виконання ОСОБА_1 умов кредитного договору від 23 квітня 2008 року, укладеного в іноземній валюті.

Отже, у нотаріуса були наявні підстави для відмови у проведенні державної реєстрації права власності на вказану квартиру за АТ «КБ «Приватбанк».

Аналогічний висновок щодо застосування положень Закону № 1304-VII міститься у постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 листопада 2019 року у справі № 802/1340/18-а. Підстави для відступу від цього висновку відсутні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 травня 2020 року у справі № 644/3116/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89903954>.

4. Окремі правові позиції Великої Палати Верховного Суду

Якщо орендодавець відмовляється чи ухиляється від укладення додаткової угоди до договору оренди землі, обов'язковість укладення якої передбачена частиною восьмою статті 33 Закону України «Про оренду землі», то належним способом захисту порушеного права є визнання укладеною додаткової угоди із викладенням її змісту

26 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу № 908/299/18 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Дніпро-2000» до Бердянської міської ради про поновлення договору оренди землі за касаційною скаргою Бердянської міської ради на постанову Центрального апеляційного господарського суду від 21 травня 2019 року та рішення Господарського суду Запорізької області від 29 січня 2019 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між Бердянською міськрадою (орендодавець) та ТОВ «Дніпро-2000» (орендар) 07 лютого 2008 року укладено договір оренди землі (далі – договір), посвідчений приватним нотаріусом Бердянського міського нотаріального округу Запорізької області Данціг-Картофлицькою С. Я. 07 лютого 2008 року, зареєстрований у реєстрі за номером 486 <...>.

Договір укладено строком до 01 грудня 2017 року. Після закінчення строку договору орендар має переважне право поновлення його на новий строк. У цьому разі орендар повинен не пізніше ніж за 30 днів до закінчення строку дії договору повідомити письмово орендодавця про намір продовжити його дію (пункт 8 договору).

11 жовтня 2017 року, за п'ятдесят днів до закінчення строку дії договору, позивачем направлено відповідачу листа, який зареєстровано Центром надання адміністративних послуг виконавчого комітету Бердянської міськради 11 жовтня 2017 року за вхідним номером 20901. До листа додано проект додаткової угоди про поновлення договору оренди землі строком до 01 грудня 2027 року.

Крім цього, до 01 грудня 2017 року, тобто до спливу дії договору оренди землі, відповідач не розглянув питання щодо поновлення договору оренди та не направив позивачу будь-якої відповіді щодо розгляду питання про поновлення (продовження) дії договору оренди або пропозицій щодо внесення змін до договору оренди.

Після закінчення строку дії договору ТОВ «Дніпро-2000» продовжує користуватися земельної ділянкою для обслуговування пляжу з організацією вільного доступу громадян, <...>, січень-лютий 2018 року до бюджету м. Бердянська позивачем перераховано орендну плату за землю. Додаткова угода про поновлення договору оренди землі від 07 лютого 2008 року не підписана.

З огляду на вищенаведені обставини, позивач звернувся до господарського суду з позовом про поновлення договору оренди землі в судовому порядку.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно із частиною першою статті 19 Закону України «Про оренду землі» строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може перевищувати 50 років.

Правові підстави поновлення договору оренди землі визначаються статтею 33 Закону України «Про оренду землі», яка фактично об'єднує два випадки пролонгації договору оренди землі.

Так, відповідно до статті 33 цього Закону (у редакції, яка була чинною на час виникнення спірних правовідносин) орендар, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк, зобов'язаний повідомити про це орендодавця до спливу строку договору оренди землі у строк, установлений цим договором, але не пізніше ніж за місяць до спливу строку договору оренди землі. До листа-повідомлення про поновлення договору оренди землі орендар додає проект додаткової угоди <...>. Орендодавець у місячний термін розглядає надісланий орендарем лист-повідомлення з проектом додаткової угоди, перевіряє його на відповідність вимогам закону, узгоджує з орендарем (за необхідності) істотні умови договору і, за відсутності заперечень, приймає рішення про поновлення договору оренди землі (щодо земель державної та комунальної власності), укладає з орендарем додаткову угоду про поновлення договору оренди землі. За наявності заперечень орендодавця щодо поновлення договору оренди землі орендарю направляється лист-повідомлення про прийняте орендодавцем рішення.

У цій справі суди встановили, що позивач дотримався процедури повідомлення орендодавця про намір скористатися переважним правом на укладення договору на новий строк, надавши проект додаткової угоди за п'ятдесят днів до закінчення строку дії договору, належним чином виконавши свій обов'язок щодо повідомлення орендодавця про намір його поновити. Крім цього, позивач продовжує користуватися земельною ділянкою після закінчення строку дії договору.

Суди попередніх інстанцій також встановили, що Бердянська міськрада не надала своєчасної (протягом місяця) відповіді на лист-повідомлення ТОВ

«Дніпро-2000» від 11 жовтня 2017 року про згоду або відмову у поновленні договору оренди землі.

Відповідно до частини шостої статті 33 Закону України «Про оренду землі» визначено, що у разі якщо орендар продовжує користуватися земельною ділянкою після закінчення строку договору оренди і за відсутності протягом одного місяця після закінчення строку договору листа-повідомлення орендодавця про заперечення у поновленні договору оренди землі такий договір вважається поновленим на той самий строк і на тих самих умовах, які були передбачені договором. З цього випливає обов'язок орендодавця передати орендареві земельну ділянку у володіння і користування на новий строк.

Відповідно до частини восьмої статті 33 названого Закону таке передання здійснюється шляхом укладення сторонами додаткової угоди до договору оренди землі. Зазначена додаткова угода відповідно до пункту 1 частини першої статті 27 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» є підставою для державної реєстрації права оренди на новий строк у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

З наведеного вбачається, що якщо орендодавець відмовляється чи ухиляється від укладення додаткової угоди до договору оренди землі, обов'язковість укладення якої передбачена частиною восьмою статті 33 Закону України «Про оренду землі», то належним способом захисту порушеного права є визнання укладеною додаткової угоди із викладенням її змісту.

З огляду на викладене касаційна скарга Бердянської міськради підлягає частковому задоволенню, а судові рішення – зміні в їх мотивувальній частині з викладенням їх в редакції цієї постанови. В іншій частині судові рішення суду першої та апеляційної інстанцій слід залишити без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 травня 2020 року у справі № 908/299/18 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89825064>.

Чинним законодавством України не передбачено відкриття суб'єктам господарювання рахунків зі спеціальним режимом їх використання для виплати заробітної плати, однак у разі виникнення в боржника зобов'язання з виплати заробітної плати в певному розмірі, на кошти, які знаходяться на поточному рахунку боржника, у такому ж розмірі не може бути накладений арешт, а якщо він накладений, то підлягає зняттю

19 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Державного підприємства «Енергоринок» на ухвалу Господарського суду Донецької області від 27 серпня 2019 року та постанову Східного апеляційного господарського суду від 21 жовтня 2019 року за скаргою Приватного акціонерного товариства «ДТЕК ПЕМ-Енерговугілля» на дії приватного виконавця виконавчого округу міста Києва Олєфіра Олєксандра Олєксандровича у справі за позовом Державного підприємства «Енергоринок» до Приватного акціонерного

товариства «ДТЕК ПЕМ-Енерговугілля» про стягнення 940 526 172, 53 грн, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

На виконання рішення Господарського суду Донецької області від 13 червня 2019 року у справі № 905/361/19 суд 15 липня 2019 року видав наказ про стягнення з ПрАТ «ДТЕК ПЕМ-Енерговугілля» на користь ДП «Енергоринок» 845 207 706, 21 грн <...>.

09 серпня 2019 року приватним виконавцем винесено, зокрема: постанову про відкриття виконавчого провадження № 59769906 з виконання наказу Господарського суду Донецької області від 15 липня 2019 року № 905/361/19; постанову про стягнення з боржника основної винагороди приватного виконавця у виконавчому провадженні № 59769906 в розмірі 84 588 005, 62 грн; постанову про арешт коштів боржника у виконавчому провадженні № 59769906, якою накладено арешт на грошові кошти, що містяться на відкритих на день винесення цієї постанови рахунках в АТ «ПУМБ», Філії - Донецькому обласному управлінні АТ «Ощадбанк», Акціонерному товаристві «Альфа-Банк» та всіх інших відкритих рахунках, у тому числі на рахунку № НОМЕР_1, та належать боржнику, крім коштів, що містяться на рахунках, накладення арешту та/або звернення стягнення на які заборонено законом, у межах суми звернення стягнення з урахуванням основної винагороди приватного виконавця 930 468 061, 83 грн.

ПАТ «ПУМБ» довідкою від 13 серпня 2019 року № КНО-52.5.2/912 повідомило, що рахунок, відкритий на ім'я ПрАТ «ДТЕК ПЕМ-Енерговугілля» № НОМЕР_1, використовується підприємством, зокрема, для виплати заробітної плати його працівникам, а також сплати обов'язкових платежів (зборів), пов'язаних з нарахуванням (виплатою) заробітної плати та інших обов'язкових платежів, а саме: податку з доходів фізичних осіб, військового збору, єдиного внеску. ПАТ «ПУМБ» зауважило, що цей рахунок не є рахунком зі спеціальним чи обмеженим режимом використання.

Приватний виконавець був обізнаний про те, що рахунок № НОМЕР_1 використовується для виплати заробітної плати, з огляду на звернення скаржника до приватного виконавця із заявами від 12 серпня 2019 року щодо зняття арешту із цього рахунку та від 13 серпня 2019 року про долучення до матеріалів виконавчого провадження довідки АТ «ПУМБ» від 13 серпня 2019 року № КНО-52.5.2/912, а також наявність у матеріалах виконавчого провадження виписок по цьому рахунку.

Відтак, ПрАТ «ДТЕК ПЕМ-Енерговугілля» звернулося до суду зі скаргою на дії приватного виконавця, у якій просило: визнати незаконними дії приватного виконавця щодо накладення арешту на грошові кошти ПрАТ «ДТЕК ПЕМ-Енерговугілля», які знаходяться на розрахунковому рахунку № НОМЕР_1 (далі - рахунок № НОМЕР_1, та зобов'язати приватного виконавця вжити заходів щодо зняття арешту з коштів, які знаходяться на рахунку № НОМЕР_1 в межах суми звернення стягнення згідно з постановою про арешт коштів боржника від 09 серпня 2019 року у виконавчому провадженні № 59769906.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до частини третьої статті 52 Закону України «Про виконавче провадження» не підлягають арешту в порядку, встановленому цим Законом, кошти, що перебувають на рахунках із спеціальним режимом використання, спеціальних та інших рахунках, звернення стягнення на які заборонено законом. Банк, інша фінансова установа, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, у разі надходження постанови виконавця про арешт коштів, що знаходяться на таких рахунках, зобов'язані повідомити виконавця про цільове призначення рахунку та повернути постанову виконавця без виконання в частині арешту коштів, що знаходяться на таких рахунках.

Згідно з абзацом другим частини другої статті 59 Закону України «Про виконавче провадження» виконавець зобов'язаний зняти арешт з коштів на рахунку боржника не пізніше наступного робочого дня з дня надходження від банку документів, які підтверджують, що на кошти, які знаходяться на рахунку, заборонено звертати стягнення згідно із цим Законом, а також у випадку, передбаченому пунктом 10 частини першої статті 34 цього Закону.

Отже, виконуючи рішення суду, виконавець може накладати арешт на будь-які кошти на рахунках боржника в банківських установах, крім тих, накладення арешту на які заборонено законом. При цьому саме банк, який виконує відповідну постанову виконавця про арешт коштів боржника, відповідно до частини третьої статті 52 Закону України «Про виконавче провадження» повинен визначити статус коштів і рахунку, на якому вони знаходяться, та в разі їх знаходження на рахунку, на кошти на якому заборонено накладення арешту, банк зобов'язаний повідомити виконавця про цільове призначення коштів на рахунку та повернути його постанову без виконання, що є підставою для зняття виконавцем арешту із цих коштів згідно із частиною четвертою статті 59 Закону України «Про виконавче провадження».

Чинним законодавством України не передбачено відкриття суб'єктам господарювання рахунків зі спеціальним режимом їх використання для виплати заробітної плати. З установлених судами обставин вбачається, що рахунок боржника № НОМЕР_1, на кошти на якому виконавцем був накладений арешт, є поточним рахунком боржника, якій використовується для зберігання грошей та здійснення різних розрахунково-касових операцій боржника, у тому числі виплати заробітної плати. На цьому рахунку зараховуються та зберігаються кошти боржника, призначені не тільки для виплати заробітної плати. Зазначений рахунок не відноситься до рахунків зі спеціальним чи обмеженим режимом використання, накладення арешту на кошти на якому заборонено.

Також ПАТ «ПУМБ», на яке нормами статті 52 Закону України «Про виконавче провадження» покладений обов'язок визначити статус рахунку та можливість накладення арешту на кошти на ньому, постанову виконавця про накладення арешту на кошти боржника на рахунку № НОМЕР_1 виконало. Зазначене свідчить

про те, що банк також не визнав цей рахунок та кошти на ньому такими, на які законом заборонено накладати арешт та звертати стягнення.

Згідно із частиною п'ятою статті 97 Кодексу законів про працю України оплата праці працівників здійснюється в першочерговому порядку. Всі інші платежі здійснюються власником або уповноваженим ним органом після виконання зобов'язань щодо оплати праці.

З наведених норм права вбачається, що зобов'язання з виплати заробітної плати мають пріоритет перед іншими зобов'язаннями суб'єкта господарювання, у тому числі тими, які виконуються в примусовому порядку виконання судових рішень.

У разі виникнення в боржника зобов'язання з виплати заробітної плати в певному розмірі, на кошти, які знаходяться на поточному рахунку боржника, у такому ж розмірі не може бути накладений арешт, а якщо він накладений, то підлягає зняттю.

Таке зняття арешту здійснюється виконавцем відповідно до частини четвертої статті 59 Закону України «Про виконавче провадження» на підставі поданих боржником документів, підтверджуючих виникнення в боржника зобов'язання з виплати заробітної плати та його розміру. Також арешт в розмірі суми зобов'язання з виплати заробітної плати може бути знятий судом у порядку оскарження відмови виконавця зняти арешт з коштів, призначених для виплати заробітної плати.

Як вбачається з матеріалів справи, судами попередніх інстанцій не встановлено, що боржник звертався до виконавця із заявою про виникнення в нього зобов'язання з виплати заробітної плати в певному розмірі та просив не накладати або зняти арешт з відповідної суми коштів на рахунку № НОМЕР_1 для виплати заробітної плати своїм працівникам. При цьому заява боржника від 12 серпня 2019 року про зняття арешту з рахунка № НОМЕР_1 правомірно була відхилена виконавцем, оскільки в цій заяві боржник не вказав, у якому саме розмірі в нього виникли зобов'язання з виплати заробітної плати, з якої саме суми коштів він просить зняти арешт, та не додав документів, підтверджуючих ці обставини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 травня 2020 року у справі № 905/361/19 можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89961608>.

Державна реєстрація права власності на самочинне будівництво за особою, що здійснила самочинне будівництво, не змінює правовий режим такого будівництва як самочинного та не виключає можливість знесення такого об'єкта нерухомості в порядку, встановленому для самочинно побудованих об'єктів

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Господарського суду Одеської області від 13 грудня 2017 року та постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 4 квітня

2019 року у справі за позовом заступника прокурора Приморського району м. Одеси (далі – Прокуратура) в інтересах держави в особі Одеської міської ради, Виконавчого комітету Одеської міської ради, Інспекції державного архітектурно-будівельного контролю в Одеській області (далі – Інспекція) до Публічного акціонерного товариства «Туристично-виробнича фірма «Чорне море» (далі – ПАТ «ТВФ «Чорне море»), за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні позивачів: ОСОБА_1, ОСОБА_2 та за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача - Публічного акціонерного товариства «Імексбанк» (далі – ПАТ «Імексбанк») в особі уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Матвієнка Андрія Анатолійовича, про зобов'язання знести самовільно побудовану споруду, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

20 грудня 2001 року Одеська міська рада (Орендодавець) та ВАТ «Туристично-виробнича фірма «Чорне море» (Орендар) уклали договір про право тимчасового користування землею на умовах оренди, за умовами якого Орендодавець <...> надає, а Орендар приймає у строкове платне володіння та користування земельну ділянку загальною площею 3 417 кв. м, що знаходиться на АДРЕСА_2, за рахунок земель міста та згідно з планом земельної ділянки (додаток № 1). Зазначена земельна ділянка надається у володіння і користування Орендаря терміном до 50 (п'ятдесяти) років для експлуатації та обслуговування готельного комплексу.

Згідно з рішенням Виконавчого комітету Одеської міської ради від 26 липня 2007 року №877 ПАТ «ТВФ «Чорне море» надано дозвіл на проектування та реконструкцію будівель на АДРЕСА_4 для розміщення торгового комплексу і допоміжних приміщень готелю «Чорне море» за адресою: АДРЕСА_2 після оформлення документів на землекористування відповідно до чинного законодавства <...>.

26 жовтня 2011 року Інспекцією державного архітектурно-будівельного контролю м. Одеси (далі – Інспекція ДАБК) зареєстровано декларацію про початок будівельних робіт (реконструкції) № ОД 08311064981, яка подана ПАТ «ТВФ «Чорне море» <...>.

25 червня 2013 року Інспекцією винесено постанову № 144 про накладення штрафу за правопорушення у сфері містобудівної діяльності, яке виявляється у використанні об'єкту, не введеного в експлуатацію, відповідно до якої ПАТ «ТВФ «Чорне море» було визнано винним у вчиненні правопорушення, передбаченого пунктом 6 частини другої статті 6 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», та накладено на останнього штраф у розмірі 103 230 грн.

Постановою Одеського окружного адміністративного суду від 20 серпня 2013 року у справі № 815/5005/13-а, яка набрала законної сили, визнано протиправною та скасовано постанову Інспекції від 25 червня 2013 року № 144 про накладення штрафу через недоведеність висновку Інспекції належними доказами. Цією ж постановою суду було відмовлено в позові про скасування

припису від 17 червня 2013 року № 569, оскільки останній фактично виконано, а тому дія припису вичерпувалася його виконанням.

Суди також установили, що 16 серпня 2013 року Одеська міська рада та ПАТ «ТВФ «Чорне море» уклали договір про внесення змін до договору про право тимчасового користування землею на умовах оренди.

Пунктом 8.1. вказаного договору сторони визначили, що відповідно до статей 99, 111 ЗК України на земельну ділянку поширюються обмеження, а саме заборона на зміну цільового призначення земельної ділянки, ландшафту (без затвердженої за встановленим порядком проектної документації – діє на всю площу земельної ділянки), заборона провадження окремих видів діяльності (заборона будівництва та реконструкції об'єкта без відповідного дозволу згідно з діючим законодавством – діє на всю площу земельної ділянки, заборона будівництва без містобудівних умов і обмеження забудови земельної ділянки з урахуванням планувальних рішень району – діє на всю площу земельної ділянки).

10 лютого 2014 року Інспекцією було зареєстровано декларацію про готовність об'єкта до експлуатації, будівництво чотириповерхової торговельно-допоміжної прибудови з мансардним поверхом до будівлі готельного комплексу в АДРЕСА_2.

28 березня 2014 року Реєстраційною службою Одеського міського управління юстиції Одеської області було видано ПАТ «ТВФ «Чорне море» свідоцтво про право власності на торговельно-допоміжну прибудову загальною площею 3 184,9 кв. м, яка розташована за адресою: АДРЕСА_2. Відомості щодо реєстрації за відповідачем права власності на торговельно-допоміжну прибудову були внесені до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Вважаючи, що відповідач розпочав та здійснив самочинне будівництво з порушенням будівельних норм і правил, всупереч вимог земельного та природоохоронного законодавства, на землях комунальної власності, Прокуратура звернулася з позовом на захист порушеного права територіальної громади міста Одеси в особі Одеської міської ради.

ОЦІНКА СУДУ

За положеннями частини першої статті 376 ЦК України (у редакції, чинній станом на час звернення до суду із цим позовом) житловий будинок, будівля, споруда, інше нерухоме майно вважаються самочинним будівництвом, якщо вони збудовані або будуються на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, або без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи, чи належно затвердженого проекту, або з істотними порушеннями будівельних норм і правил.

У силу спеціального застереження, наведеного в частині другій статті 376 ЦК України, особа, яка здійснила або здійснює самочинне будівництво нерухомого майна, не набуває права власності на нього.

Якщо власник (користувач) земельної ділянки заперечує проти визнання права власності на нерухоме майно за особою, яка здійснила (здійснює) самочинне будівництво на його земельній ділянці, або якщо це порушує права

інших осіб, майно підлягає знесенню особою, яка здійснила (здійснює) самочинне будівництво, або за її рахунок (частина четверта статті 376 ЦК України). Також за рішенням суду на вимогу власника (користувача) земельної ділянки суд може визнати за ним право власності на нерухоме майно, яке самочинно збудоване на ній, якщо це не порушує права інших осіб (частина п'ята статті 376 ЦК України).

Право власності на нову річ, яка виготовлена (створена) особою, набувається нею, якщо інше не встановлено договором або законом. Право власності на новостворене нерухоме майно (житлові будинки, будівлі, споруди тощо) виникає з моменту завершення будівництва (створення майна). Якщо договором або законом передбачено прийняття нерухомого майна до експлуатації, право власності виникає з моменту його прийняття до експлуатації. Якщо право власності на нерухоме майно відповідно до закону підлягає державній реєстрації, право власності виникає з моменту державної реєстрації (стаття 331 ЦК України).

Стаття 2 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» передбачає, що державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – це офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Отже, законодавець визначив, що до інших правових наслідків, окрім офіційного визнання і підтвердження державою відповідних юридичних фактів, встановлюючи презумпцію правильності зареєстрованих відомостей з реєстру для третіх осіб, застосування норм Закону «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» не призводить. Державна реєстрація права власності на нерухоме майно є одним з юридичних фактів у юридичному складі, необхідному для виникнення права власності, а самостійного значення щодо підстав виникнення права власності не має.

При цьому формулювання положень статті 376 ЦК України виключають можливість існування інших способів легітимізації самочинного будівництва та набуття права власності на таке нерухоме майно, ніж ті, що встановлені цією статтею.

Тож реєстрація права власності на самочинне будівництво за особою, що здійснила самочинне будівництво, у силу наведених вище положень законодавства та приписів частини другої статті 376 ЦК України не змінює правовий режим такого будівництва, як самочинного, з метою застосування, зокрема, положень частини четвертої цієї статті.

У справі, що розглядається, підставою для відмови в задоволенні позову в частині вимог органів державної влади та місцевого самоврядування суди визнали факт набуття відповідачем права власності на об'єкт нерухомого майна після закінчення його будівництва та, посилаючись на встановлений факт, вказали про неможливість знесення об'єкта нерухомості, на який зареєстровано право власності, у порядку, встановленому для самочинно побудованих об'єктів.

Проте, вказуючи про порушення гарантованого Конституцією права власності, суди разом з тим не врахували відомостей щодо документа державної реєстрації такого права в порушення умов надання в користування землі, на якій здійснено забудову, встановлених договором обмежень щодо її забудови та передбачених законодавством правил і порядку здійснення такої забудови не змінюють режиму такого об'єкта та не виключають застосування правових наслідків щодо такого будівництва.

Водночас суди, приймаючи рішення у справі, не надали оцінки наявним доказам та не встановили обставини щодо відповідності чи невідповідності цього об'єкта (приміщення паркінгу, яке знаходиться на території, прилеглої до житлових будинків № АДРЕСА_2 та АДРЕСА_4) встановленим законодавчо ознакам самочинності, які є істотними для правильного вирішення цього спору.

З огляду на викладене, Велика Палата Верховного Суду зазначає, що суди попередніх інстанцій всупереч наведеним вище нормам матеріального права, виходячи з висновків про втрату спірним майном правового режиму самочинного будівництва, не дослідили зібрані у справі докази щодо обставин здійсненого відповідачем будівництва, чим припустилися порушень норм процесуального права, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 квітня 2020 року у справі № 916/2791/13 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89564248>.

Позов органу місцевого самоврядування як контролюючого органу про визнання протиправними дій платника податків щодо несплати ПДФО та про зобов'язання відповідача сплачувати ПДФО до місцевого бюджету сам собою не призводить до ефективного відновлення порушеного права. Належним способом захисту є звернення контролюючого органу до суду щодо стягнення коштів платника податків, який має податковий борг, з рахунків у банках, що обслуговують такого платника податків, на суму податкового боргу або його частини

19 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Нововодолазької селищної ради на постанову Східного апеляційного господарського суду від 04 лютого 2020 року й ухвалу Господарського суду Харківської області від 24 грудня 2019 року у справі за позовом Нововодолазької селищної ради до Товариства з обмеженою відповідальністю «Агроком Нова Водолага» про визнання протиправними дій та зобов'язання вчинити дії, і прийняла постанову, в якій зазначила наступне.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У грудні 2019 року Нововодолазька селищна рада звернулася до Господарського суду Харківської області з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Агроком Нова Водолага» (далі – ТОВ «Агроком Нова Водолага»), у якому просила суд визнати протиправними дії ТОВ «Агроком

Нова Водолага» щодо сплати податку з доходів фізичних осіб (далі – ПДФО) за період з 01 січня 2019 року за працівників цеху ТОВ «Агроком Нова Водолага» за адресою: с. Ватутіне Нововодолазького району Харківської області, що не є відокремленим підрозділом товариства, на рахунок Ватутінської сільської ради, що не входить до складу Нововодолазької селищної об'єднаної територіальної громади; зобов'язати ТОВ «Агроком Нова Водолага» сплачувати ПДФО на доходи працівників цеху ТОВ «Агроком Нова Водолага» за адресою: с. Ватутіне Нововодолазького району Харківської області, що не є відокремленим підрозділом товариства, до селищного бюджету Нововодолазької селищної ради в порядку, передбаченому Бюджетним кодексом України.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що суми податку з доходів, нарахованих на користь фізичних осіб, що працюють на території цеху ТОВ «Агроком Нова Водолага» за адресою: с. Ватутіне Нововодолазького району Харківської області, що не має статусу відокремленого підрозділу, повинні перераховуватися до селищного бюджету Нововодолазької селищної ради відповідно до положень Податкового кодексу України.

ОЦІНКА СУДУ

Підпунктом 168.4.3 пункту 168.4 статті 168 Податкового кодексу України передбачено, що суми ПДФО, нараховані відокремленим підрозділом на користь фізичних осіб, за звітний період перераховуються до відповідного бюджету за місцезнаходженням такого відокремленого підрозділу. У разі якщо відокремлений підрозділ не уповноважений нараховувати (сплачувати) ПДФО за такий відокремлений підрозділ, усі обов'язки податкового агента виконує юридична особа. ПДФО, нарахований працівникам відокремленого підрозділу, перераховується до місцевого бюджету за місцезнаходженням такого відокремленого підрозділу.

Відповідно до абзаців 1 і 2 частини другої статті 64 Бюджетного кодексу України ПДФО, який сплачується податковим агентом - юридичною особою (її філією, відділенням, іншим відокремленим підрозділом) чи представництвом нерезидента - юридичної особи, зараховується до відповідного місцевого бюджету за її місцезнаходженням (розташуванням) в обсягах податку на доходи фізичних осіб, нарахованого на доходи, що сплачуються фізичній особі.

З аналізу положень пункту 20.1 статті 20 Податкового кодексу України можна зробити висновок, що у податкових відносинах контролюючі органи уповноважені владно керувати поведінкою платника податку, а останній відповідно зобов'язаний виконувати вимоги та приписи контролюючих органів. Тому Велика Палата Верховного Суду доходить висновку, що податкові відносини не засновані на юридичній рівності та вільному волевиявленні. Натомість спір, що виникає у податкових відносинах, відповідає напрацьованим Великою Палатою Верховного Суду критеріям належності спору до юрисдикції адміністративного суду.

Звідси Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про відмову у відкритті провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 175 Господарського процесуального

кодексу України, оскільки заява не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства. Спір у справі належить до юрисдикції адміністративного суду.

Водночас обраний позивачем спосіб захисту прав шляхом подання позову про визнання протиправними дій відповідача щодо несплати ПДФО та про зобов'язання відповідача сплачувати ПДФО до місцевого бюджету сам собою не призводить до ефективного відновлення порушеного права.

Натомість належним способом захисту є звернення контролюючого органу до суду щодо стягнення коштів платника податків, який має податковий борг, з рахунків у банках, що обслуговують такого платника податків, на суму податкового боргу або його частини. Таке право контролюючого органу закріплено підпунктом 20.1.34. пункту 20.1. статті 20 Податкового кодексу України.

Ураховуючи викладене, суди попередніх інстанцій у цій справі дійшли правильного висновку про відмову у відкритті провадження у справі, тому оскаржувані рішення судів ухвалено з додержанням норм процесуального права.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду у від 19 травня 2020 року у справі № 922/4206/19 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89822240>.

Належним способом захисту прав власника, який не може зареєструвати своє право на об'єкт нерухомості, оскільки наявні в нього документи не дають змоги беззаперечно підтвердити своє право власності на нерухоме майно (зокрема, тоді, коли з документа вбачається право власності особи, але не впливає однозначно, що майно є саме нерухомістю), є позов про визнання права власності відповідно до статті 392 ЦК України, але лише за умови, що право на майно не зареєстроване за іншою особою. Належним відповідачем у такому випадку є власник земельної ділянки, на якій така будівля, споруда розташована

19 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Спектр» до Юридичного департаменту Одеської міської ради, за участі третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – Одеської міської ради, про визнання неправомірними дій державного реєстратора, визнання недійсним рішення, визнання права власності на нерухоме майно та зобов'язання здійснити державну реєстрацію права власності на нерухоме майно за касаційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю «Спектр» на постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 28 травня 2019 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

22 вересня 1995 року між Представництвом по управлінню комунальною власністю Одеської міської ради (продавець) та Організацією орендаторів (далі – ОО) «Спектр» (покупець) було укладено договір купівлі-продажу (далі – договір), посвідчений державним нотаріусом Шостої Одеської державної нотаріальної

контори та зареєстрований у реєстрі за № 1-8046, відповідно до умов пункту 1.1 якого продавець продав, а покупець купив комунальну власність у вигляді орендованого майна, яке розташоване за адресою: 270104, м. Одеса, вул. Академіка Корольова, 64.

01 листопада 1995 року між Представництвом по управлінню комунальною власністю Одеської міської ради та ОО «Спектр» на виконання пункту 7 вказаного договору складено та підписано акт № 311 передання комунального майна ОО «Спектр», що розташоване за адресою: вул. Академіка Корольова, 64. Відповідно до цього акта, серед іншого, покупцю переданий павільйон на вул. Академіка Корольова, 64.

Рішенням виконавчого комітету Одеської міської ради народних депутатів від 23 жовтня 1996 року № 464 «Про реєстрацію договорів купівлі-продажу майна комунальної власності» було вирішено зареєструвати договір купівлі-продажу комунальної власності у вигляді орендованого майна ОО «Спектр», що знаходиться за адресою: м. Одеса, вул. Академіка Корольова, 64.

Договір купівлі-продажу від 22 вересня 1995 року був нотаріально посвідчений 22 вересня 1995 року державним нотаріусом та зареєстрований рішенням виконавчого комітету Одеської міської ради народних депутатів від 23 жовтня 1996 року № 464, отже, у складі комунального майна, що приватизувалося, поряд з обладнанням перебувала будівля павільйону як об'єкт нерухомого майна, оскільки чинне на той час законодавство не встановлювало необхідність проведення реєстрації у виконавчому комітеті місцевої Ради народних депутатів договору купівлі-продажу будь-якого іншого майна, ніж будівля.

06 липня 2017 року ТОВ «Спектр» звернулося до Юридичного департаменту Одеської міської ради із заявою про державну реєстрацію права власності на нерухоме майно (павільйон), яке розташоване за адресою: м. Одеса, вул. Академіка Корольова, буд. 64, проте державним реєстратором прав на нерухоме майно Юридичного департаменту Одеської міської ради Поляковим М. О. було прийняте рішення про відмову у державній реєстрації прав та їх обтяжень № 36104336, посилаючись на те, що заявлене речове право не підлягає державній реєстрації, оскільки павільйон не є капітальною спорудою.

ОЦІНКА СУДУ

Приймаючи рішення про відмову у задоволенні позовних вимог про визнання права власності на нерухоме майно та зобов'язання здійснити державну реєстрацію права власності на нерухоме майно, суд апеляційної інстанції виходив із того, що звернення до суду з позовом про визнання права власності з метою отримання рішення суду як правовстановлюючого документа (крім випадків, передбачених статтею 344, частинами третьою та п'ятою статті 376 Цивільного кодексу України) та подальшої державної реєстрації права власності на підставі такого рішення не є законним (правомірним) способом захисту права та охоронюваного законом інтересу.

Велика Палата Верховного Суду вважає обґрунтованим висновок суду апеляційної інстанції про відсутність правових підстав для задоволення зазначених позовних вимог з огляду на таке.

Однією з підстав державної реєстрації права власності на нерухоме майно є рішення суду, яке набрало законної сили, щодо набуття, зміни або припинення права власності та інших речових прав на нерухоме майно (пункт 9 частини першої статті 27 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»). Якщо право власності на спірне нерухоме майно зареєстроване за іншою особою, то належному способу захисту права відповідає вимога про витребування від (стягнення з) цієї особи нерухомого майна. Задоволення віндикаційного позову, тобто рішення суду про витребування нерухомого майна з чужого незаконного володіння, є підставою для внесення відповідного запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; такий запис вноситься виключно у разі, якщо право власності на нерухоме майно зареєстроване саме за відповідачем, а не за іншою особою.

Водночас такий спосіб захисту не може бути застосований, якщо право на об'єкт нерухомості ні за ким не зареєстроване, а позивач не може зареєструвати своє право на об'єкт нерухомості, бо не здатний беззаперечно підтвердити своє право власності на об'єкт нерухомості належними правостановлюючими документами.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що саме така ситуація склалася у цій справі. Позивач має документи, що підтверджують його право власності на павільйон, але з цих документів важко зробити однозначний висновок щодо того, чи був павільйон об'єктом нерухомості на момент його придбання і чи є існуючий павільйон тим самим майном, який був придбаний позивачем. При цьому державний реєстратор не є судом і не вправі вирішувати таке питання самостійно, фактично вирішуючи спір між позивачем і власником земельної ділянки, на якій розміщене спірне майно.

Відповідно до статті 392 Цивільного кодексу України власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності. Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що це правило за аналогією закону має застосовуватися не тільки у випадках, коли власник втратив документ, який засвідчує його право власності, а й у випадках, коли наявні в нього документи не дають змоги беззаперечно підтвердити своє право власності на нерухоме майно (зокрема тоді, коли з документа вбачається право власності особи, але не впливає однозначно, що майно є саме нерухомістю), але лише за умови, що право на майно не зареєстроване за іншою особою. Якщо така реєстрація здійснена, то належним способом захисту, як зазначено вище, є віндикаційний позов, а не позов про визнання права власності.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу, що за позовом про визнання права власності на будівлю, споруду, право на яку ні за ким не зареєстроване,

належним відповідачем є власник земельної ділянки, на якій така будівля, споруда розташована.

Судове рішення про визнання права власності на будівлю, споруду є підставою для державної реєстрації права власності за позивачем (пункт 9 частини першої статті 27 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»), якщо на момент такої реєстрації власником земельної ділянки, на якій розміщена будівля, споруда є відповідач, а право власності на будівлю, споруду ні за ким не зареєстроване.

Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком апеляційного суду, що спірний павільйон знаходиться на земельній ділянці, яка належить до земель комунальної власності, тобто належить територіальній громаді міста Одеси в особі Одеської міської ради.

У справі, що розглядається, відповідачем має бути саме Одеська міська рада як власник земельної ділянки під (як стверджує позивач) об'єктом нерухомості. З огляду на те, що позивач пред'явив позов до неналежного відповідача (Юридичного департаменту Одеської міської ради), то в позові про визнання права власності слід відмовити.

Зважаючи на викладене, Велика Палата Верховного Суду вважає обґрунтованими висновки суду апеляційної інстанції про відмову у задоволенні позовної вимоги про визнання права власності.

Позивач у цій справі прагне здійснення державної реєстрації права власності на своє майно, яке він вважає об'єктом нерухомості. Водночас Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що належним способом захисту прав та інтересів позивача у цій справі відповідає позовна вимога про визнання права власності на будівлю, споруду, оскільки судове рішення про визнання права власності на будівлю, споруду є підставою для державної реєстрації права власності за позивачем, якщо на момент такої реєстрації власником земельної ділянки, на якій розміщена будівля, споруда, є відповідач, а право власності на будівлю, споруду ні за ким не зареєстроване. Отже, позовна вимога про зобов'язання здійснити державну реєстрацію права власності не відповідає належному способу захисту. Тому Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками суду апеляційної інстанції щодо відмови у задоволенні зазначеної позовної вимоги.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 травня 2020 року у справі № 916/1608/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89819917#>.

У разі ухвалення судового рішення про стягнення з роботодавця виплат, які передбачені після звільнення, відшкодування, передбачене статтею 117 КЗпП України, спрямоване на компенсацію працівнику майнових втрат, яких він зазнає внаслідок несвоєчасного здійснення з ним розрахунку з боку роботодавця, стягується у спосіб, спеціально передбачений для трудових відносин, за весь період такого невиконання, у тому числі й після прийняття судового рішення

13 травня 2020 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до Державної фіскальної служби України про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку за касаційною скаргою ОСОБА_1 на постанову Київського окружного адміністративного суду від 17 липня 2017 року та ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 13 вересня 2017 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 з 24 квітня 2013 року по 09 березня 2016 року проходив державну службу на посаді заступника начальника управління – начальника відділу організації взаємодії та супроводження митних спорів у судах управління правового забезпечення митних спорів Департаменту правової роботи Міністерства доходів і зборів України.

У зв'язку з допущеними Міністерством доходів і зборів України стосовно ОСОБА_1 порушеннями законодавства про працю останній 19 грудня 2016 року подав заяву про звільнення за власним бажанням на підставі частини третьої статті 38 КЗпП України.

Однак, наказом Міністерства доходів і зборів України від 09 березня 2016 року № 21-о позивача звільнено з займаної посади з таким формулюванням: «Звільнити 09 березня 2016 року ОСОБА_1 з посади заступника начальника управління - начальника відділу організації взаємодії та супроводження митних спорів у судах управління правового забезпечення митних спорів Департаменту правової роботи Міністерства доходів і зборів України за власним бажанням, ст. 38 КЗпП України», тобто без зазначення в наказі підстав звільнення, на які позивач посилався у своїй заяві.

Окружний адміністративний суд міста Києва постановою від 20 липня 2016 року у справі № 826/5898/16, зі змінами, внесеними постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 17 листопада 2016 року, визнав протиправним вказаний наказ Міністерства доходів і зборів України в частині підстави звільнення та зобов'язав Міністерство доходів і зборів України у триденний строк з дати набрання судовим рішенням законної сили внести зміни до наказу від 09 березня 2016 року № 21-о, вказавши: «Звільнити 09 березня 2016 року ОСОБА_1 з посади заступника начальника управління – начальника відділу організації взаємодії та супроводження митних спорів у судах управління правового забезпечення митних спорів Департаменту правової роботи Міністерства доходів і зборів України за власним бажанням у зв'язку з невиконанням Міністерством доходів і зборів України законодавства про працю,

ч.3 ст. 38 КЗпП України»; стягнув з Міністерства доходів і зборів України на користь позивача вихідну допомогу у розмірі 26112,12 грн.

Зазначена вихідна допомога в сумі 21020,26 грн (з урахуванням утриманих податків та зборів) ОСОБА_1 виплачена 28 грудня 2016 року.

ОСОБА_1 у зв'язку з затримкою виплати йому вихідної допомоги при звільненні, що тривала, на його думку, з 25 березня 2016 року (з дня, наступного за днем отримання відповідачем заяви позивача про проведення розрахунку) по 28 грудня 2016 року (день фактичної виплати вихідної допомоги при звільненні на виконання постанови Київського апеляційного адміністративного суду від 17 листопада 2016 року у справі № 826/5898/16), звернувся до суду із цим позовом.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до частини першої статті 117 КЗпП України в разі невиконання з вини власника або уповноваженого ним органу належних звільненому працівникові сум у строки, зазначені в статті 116 цього Кодексу, при відсутності спору про їх розмір підприємство, установа, організація повинні виплатити працівникові його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку.

Згідно з частиною другою статті 117 КЗпП України при наявності спору про розміри належних звільненому працівникові сум власник або уповноважений ним орган повинен сплатити зазначене в цій статті відшкодування в тому разі, коли спір вирішено на користь працівника. Якщо спір вирішено на користь працівника частково, то розмір відшкодування за час затримки визначає орган, який виносить рішення по суті спору.

За змістом частини першої статті 117 КЗпП України обов'язок роботодавця перед колишнім працівником щодо своєчасного розрахунку при звільненні припиняється проведенням фактичного розрахунку, тобто, реальним виконанням цього обов'язку. І саме з цією обставиною пов'язаний період, протягом до якого до роботодавця є можливим застосування відповідальності.

Так, якщо між роботодавцем та колишнім працівником виник спір про розміри належних звільненому працівникові сум, то в тому разі, коли спір вирішено на користь працівника, власник або уповноважений ним орган повинен сплатити зазначене в цій статті відшкодування (тобто, зазначене в частині першій статті 117 КЗпП України). Відтак, у цьому випадку законодавець не вважає факт вирішення спору фактом виконання роботодавцем обов'язку провести повний розрахунок із колишнім працівником, що зумовлює можливість відповідальності роботодавця протягом усього періоду прострочення.

Оскільки ухвалення судового рішення про стягнення з роботодавця виплат, які передбачені після звільнення, за загальними правилами, встановленими Цивільним кодексом України, не припиняє відповідний обов'язок роботодавця, то відшкодування, передбачене статтею 117 КЗпП України, спрямоване на компенсацію працівнику майнових втрат, яких він зазнає внаслідок несвоєчасного здійснення з ним розрахунку з боку роботодавця, стягується

у спосіб, спеціально передбачений для трудових відносин, за весь період такого невиконання, у тому числі й після прийняття судового рішення.

У справі, яка розглядається, позивач у зв'язку з порушенням відповідачем його права на належну оплату праці, що встановлено постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 17 листопада 2016 року у справі № 826/5898/16, просив стягнути на його користь суму середньомісячного заробітку за час затримки виплати вихідної допомоги при звільненні за період з 25 березня 2016 року по 28 грудня 2016 року.

При цьому, ДФС провело фактичний розрахунок із ОСОБА_1 щодо виплати одноразової грошової допомоги при звільненні поза межами строку, встановленого статтею 116 КЗпП України.

Ураховуючи, що непроведення з вини власника або уповноваженого ним органу розрахунку з працівником у зазначені строки є підставою для відповідальності, передбаченої статтею 117 КЗпП України, а саме виплати працівникові його середнього заробітку за весь час затримки по день фактичного розрахунку, позивач вважає порушеним своє право на отримання відшкодування за затримку виплати одноразової грошової допомоги на підставі статті 117 КЗпП України.

Водночас суди попередніх інстанцій, неправильно застосувавши норми матеріального права, не визначили розмір середнього заробітку, не встановили час затримки розрахунку, не встановили відповідних фактичних обставин справи, що мають значення для її правильного вирішення та не дослідили відповідні докази.

Також апеляційний суд дійшов помилкового висновку про різну правову природу «вихідної допомоги при звільненні» та «заробітної плати» в аспекті правової оцінки виконання роботодавцем свого обов'язку виплатити працівникові всі суми, які йому належать при звільненні.

Зважаючи на те, що судами першої та апеляційної інстанцій не встановлено фактичних обставин справи, які мають значення для її правильного вирішення, що унеможлиблює справедливе вирішення спору (частина перша статті 2 КАС України), Велика Палата Верховного Суду не може визначити самостійно розмір відшкодування ОСОБА_1 за час затримки розрахунку при звільненні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 травня 2020 року у справі № 810/451/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89819874>.

5. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду

1. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 16 червня 2020 року

Справа № 466/8649/16-ц (Провадження № 14-93цс20).

Сторони: керівника Львівської місцевої прокуратури № 2 в інтересах Львівської міської ради до ОСОБА_1, ОКП ЛОР «БТІ та ЕО», треті особи: Львівське міське

управління юстиції, Управління державної реєстрації Львівської міської ради, Управління комунальної власності департаменту економічної політики Львівської міської ради

Суддя-доповідач: Ситнік О.М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухвалених рішеннях Верховного Суду України та Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС, існує необхідність відступити від правових висновків, викладених у постановках ВСУ та КГС ВС щодо тлумачення статті 388 ЦК України, відповідно до яких, якщо дійсний власник спірного майна не був учасником судового процесу, за наслідком якого ухвалене рішення суду (третейського суду), яке стало правовою підставою для набуття права власності на спірне майно іншою особою, тобто яке вибуло з володіння власника поза його волею, то це майно може бути витребуване у добросовісного набувача.

2. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 16 червня 2020 року

Справа № 635/551/17 (Провадження № 14-79цс20).

Сторони: ОСОБА_1 до Мінагрополітики, треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору: ОСОБА_2, Харківська ОДА, ДП «НДП «Докучаєвське»

Суддя-доповідач: Ситнік О.М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду; виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постановках ВП ВС, відповідно до якого питання призначення на посаду керівника державного навчального закладу є виключною компетенцією органу місцевого самоврядування, а відповідне рішення конкурсної комісії про таке призначення є рішенням конкурсної комісії в розумінні пункту 9 частини першої статті 9 КАС України і така справа підлягає розгляду судами адміністративної юрисдикції.

3. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 17 червня 2020 року

Справа № 925/756/19 (Провадження № 12-40гс20).

Сторони: заступника прокурора Черкаської області в інтересах держави в особі виконавчого комітету Черкаської міської ради до ТОВ «Компанія «Метал Інвест»

Суддя-доповідач: Кібенко О.Р.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступити від висновку, викладеного у постанові КЦС ВС, відповідно до якого у правовідносинах щодо визнання

укладеним договором про пайову участь у розвитку інфраструктури населеного пункту та стягнення пайового внеску позовна давність не застосовується.

4. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 17 червня 2020 року

Справа № 488/2807/17 (Провадження № 14-91 цс 20).

Сторони: виконуючий обов'язки керівника Миколаївської місцевої прокуратури № 2 в інтересах держави в особі Миколаївської ОДА до Миколаївської міської ради, ОСОБА_1, ОСОБА_2, треті особи: ДП «Миколаївське лісове господарство», Виконавчий комітет Миколаївської міської ради

Суддя-доповідач: Пророк В.В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КЦС ВС, виключну правову проблему становить вирішення питання додержання принципу пропорційності втручання у право мирного володіння майном особи за рішенням про витребування земельної ділянки у придатному для використання стані шляхом знесення розташованого на ній об'єкта нерухомості (житлового будинку з господарськими будівлями і спорудами), можливості або неможливості такого втручання за певних обставин справи, порядку такого знесення та відновлення попереднього стану земельної ділянки (зокрема, за чий рахунок), а також визначення ефективних компенсаційних механізмів відшкодування збитків добросовісного набувача від таких заходів (зокрема, в частині компенсації вартості забудови земельної ділянки).

5. Суд, який направив справу: ОП КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 17 червня 2020 року

Справа № 753/22860/17 (Провадження № 14-88цс20).

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2, за участю третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, – ОСОБА_3 та державного нотаріуса Шістнадцятої київської державної нотаріальної контори Дорофеевої Т.М.

Суддя-доповідач: Гудима Д.А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: На думку ОП КЦС ВС, існує необхідність відступити від правового висновку, викладеного у постановках ВП ВС щодо можливості оскарження в касаційному порядку постанови суду апеляційної інстанції про забезпечення позову, постановленої за наслідками перегляду ухвали суду першої інстанції про відмову в задоволенні заяви про забезпечення позову.

6. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 18 червня 2020 року

Справа № 916/1738/19 (Провадження № 12-33гс20).

Сторони: Комунальної установи «Одесреклама» Одеської міської ради до Обслуговуючого кооперативу «Жемчужина на Малиновського»

Суддя-доповідач: Власов Ю.Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постанові КАС ВС, відповідно до якого органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи не мають повноважень на здійснення заходів щодо державного нагляду (контролю) у сфері рекламних послуг, оскільки не входять до визначеного статтею 26 Закону України «Про рекламу» переліку органів, уповноважених здійснювати контроль за дотриманням законодавства України про рекламу, та у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» відсутні положення, які б надавали цим органам такі повноваження.

7. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 18 червня 2020 року

Справа № 333/6816/17 (Провадження № 14-87цс20).

Сторони: ОСОБА_1 до ДАСУ, головного державного фінансового інспектора ДАСУ Павлової О.В., КУ «Запорізька обласна клінічна лікарня» Запорізької обласної ради

Суддя-доповідач: Лященко Н.П.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КЦС ВС, виключну правову проблему становить питання щодо можливості розгляду в порядку цивільного судочинства вимог про визнання недостовірною інформації, що викладена в документах, які можуть бути визнані доказами в кримінальному провадженні.

8. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 23 червня 2020 року

Справа № 920/418/19 (Провадження № 12-38гс20).

Сторони: Верхньосироватської сільської ради Сумського району Сумської області до ТОВ «Рітейл Девелопмент», за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні позивача – ГУ Держгеокадастру у Сумській області

Суддя-доповідач: Рогач Л.І.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає, що існує необхідність відступити від правового висновку КЦС ВС щодо застосування частини другої статті 651 ЦК України (в частині моменту виникнення підстав для захисту права), відповідно до якого перехід права власності на предмет оренди (орендовану земельну ділянку) не спричиняє автоматичного припинення спірних договірних правовідносин, а лише створює правову ситуацію, у якій кожна із сторін договору має право вимагати його розірвання, адресуючи цю

вимогу іншій стороні. Тобто підстава для захисту права позивача виникла тоді, коли відповідач своєю відмовою розірвати спірний договір оренди землі створив перешкоди реалізації позивачем належного йому права вимагати такого розірвання.

9. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 23 червня 2020 року

Справа № 910/13737/19 (Провадження № 12-36гс20).

Сторони: Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення до ТОВ «Новітнє обладнання»

Суддя-доповідач: Уркевич В. Ю

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постанові КЦС ВС щодо застосування статті 4 Закону України «Про судовий збір», відповідно до якого позов про зобов'язання вчинити певні дії – виконати умови договору є спором майнового характеру, а тому в даному випадку слід надати довідку про вартість спірного нерухомого майна та доплатити судовий збір як за вимогу майнового характеру. Залежно від того, до якої категорії спорів належать наведені справи (до майнових чи немайнових), залежить вирішення іншого питання – застосування ст. 12 ГПК України (ст. 19 ЦПК України) щодо віднесення справи до малознаної; ст. 247 ГПК України (ст. 274 ЦПК України) щодо можливості розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження; ст. ст. 287, 293 ГПК України (ст. ст. 389, 394 ЦПК України) щодо можливості касаційного оскарження судових рішень у таких справах.

10. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 23 червня 2020 року

Справа № 918/631/19 (Провадження № 12-42гс20).

Сторони: ТОВ «Українська бурштинова компанія» до ДП «Бурштин України»

Суддя-доповідач: Кібенко О.Р.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від правових висновків, викладених у постановах КГС ВС та КЦС ВС щодо застосування частини 2 статті 625 ЦК України за порушення негрошового зобов'язання, відповідно до яких оскільки стягнення з постачальника суми попередньої оплати, перерахованої за договором поставки, не вважається грошовим зобов'язанням у розумінні статті 625 ЦК України, то застосування позивачем частини другої статті 625 ЦК України щодо нарахування до стягнення з відповідача суми інфляційних втрат та 3 % річних є помилковим.

6. Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів

1. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 16 червня 2020 року

Справа № 204/7246/13-ц (Провадження № 14-81цс20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1 до ПАТ «Банк Форум» про поновлення на роботі, стягнення заборгованості із заробітної плати, середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди

Суддя-доповідач: Ситнік О.М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постанові КАС ВС щодо застосування норми частини третьої статті 33 КАС України, відповідно до якого питання щодо відмови у відкритті апеляційного провадження вирішується колегією у складі трьох суддів, а не суддею-доповідачем одноособово.

Позиція ВП ВС: КЦС ВС не відкрив касаційне провадження в частині вимог касаційної скарги, які, на думку колегії суддів, стали підставою для відступу від висновку КАС ВС. Натомість відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах можна лише за умови, якщо у справі, яка розглядається, викладено правовий висновок щодо застосування цієї норми права, та за умови відкриття касаційного провадження у цій частині.

2. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 16 червня 2020 року

Справа № 487/2376/18 (Провадження № 14-92цс20).

Сторони / предмет: ОСОБА_1 до ТОВ «Промхімскло», ФОП Шулежка Є.С., третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, – Заводський відділ ДВС міста Миколаїв ГТУЮ у Миколаївській області

Суддя-доповідач: Ситнік О.М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КЦС ВС, виключна правова проблема у цій справі пов'язана з вирішенням питання поширення позовної давності на вимоги про зняття арешту з майна, накладеного в межах виконавчого провадження, заявлені особою, яка не є учасником виконавчого провадження та вважає, що майно, на яке накладено арешт, належить їй, а не боржникові.

Позиція ВП ВС: на розгляд ВП ВС у цій справі передані питання, які можуть бути вирішені КЦС ВС як належним судом, який відповідно до законодавчо визначених повноважень може дійти власного висновку щодо застосування відповідних норм права у спірних правовідносинах.

3. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 22 червня 2020 року

Справа № 42/254 (Провадження № 12-32гс20).

Сторони / предмет: ТОВ «Меджестік» до ПАТ «Сведбанк» про визнання договорів недійсними

Суддя-доповідач: Ситнік О.М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постановах ОП КГС ВС щодо тлумачення таким чином статті 272 ГПК України в редакції, чинній з 15 грудня 2017 року, що зазначена процесуальна норма не передбачає права на повторний апеляційний перегляд рішень місцевих судів, прийнятих до 15 грудня 2017 року, навіть за умови доведення особою, яка звернулася з апеляційною скаргою після закінчення апеляційного розгляду справи, порушення її законних прав та інтересів оскаржуваним рішенням суду.

Позиція ВП ВС: ВП ВС не вбачає підстав для передачі справи на її розгляд.

4. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 24 червня 2020 року

Справа № 910/30/19 (Провадження № 12-41гс20).

Сторони/предмет: за заявою Компанії «Тікон Бізнес ЛТД» про банкрутство ПАТ «Київський завод гумових та латексних виробів»

Суддя-доповідач: Власов Ю. Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду; виключна правова проблема.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку КЦС ВС, де суд визнав неправомірними дії державного виконавця, вчинені на підставі норми закону, яка на той час ще не була визнана неконституційною рішенням КСУ, а також від правового висновку КГС ВС щодо застосування пункту 13 частини першої статті 17 ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України» стосовно правомірності ініціювання НАБУ порушення судових справ про визнання недійсними правочинів, укладених до набрання чинності вказаним Законом. Окрім того, на думку колегії суддів, такі питання мають ознаки виключної правової проблеми.

Позиція ВП ВС: правовідносини у господарській справі та цивільній справі, від висновків у яких вважає за необхідне відступити КГС ВС, не є подібними, що виключає застосування частини третьої статті 302 ГПК України. Окрім того, аналіз зазначених справ не дає підстав стверджувати про наявність виключної правової проблеми в невизначеній кількості спорів у подібних правовідносинах та глибоких і довгострокових розходжень у судовій практиці в справах з аналогічними підставами позову та подібними позовними вимогами.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.06.2020 по 30.06.2020/ Відпов. за вип.: суддя ВП ВС, д-р юрид. наук О. Р. Кібенко. – Київ, 2020. – Вип. 21. – 56 стор.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua